

LEKGOTLA LA MAEMO A TSHUPATLOTLO

MAEMO A GRAP A MATLOTLO A SA AMEHENG (GRAP 31)

Kananelo

Maemo a GRAP (Standard of GRAP) a Matlotlo a sa Ameheng (Intangible Assets) a qotsitswe haholoholo ho a lekanang a Maemo a Matjhaba a Tshupatlotlo Ditheong tsa Bohle, diIPSAS (International Public Sector Accounting Standard, IPSASs) a phatlaladitsweng ke Lekgotla la Matjhaba la Maemo a Tshupatlotlo a Ditheo tsa Mmuso, IPSASB (International Public Sector Accounting Standards Board, IPSASB) la Kopano ya Matjhaba ya Baakhaontente (International Federation of Accountants). Kopano ya Matjhaba ya Baakhaontente (IFAC) e thehilwe ka 1977 ka maikemisetso a yona a ho ntshetsa pele le ho ntlafatsa porofeshene ka maemo a nang le kutlwano. IPSASB e nehelane ka setheo se akaretsang sa di-IPSAS, se tla sebediswa ho hlahisa Maemo a GRAP a kamoso. Dikarolo tsa IPSAS di hlahisitswe botjha Maemong ana a GRAP ka tumello ya IPSASB.

Mongolo o dumelletsweng wa di-IPSAS ke o phatlaladitsweng ke IFAC ka leleme la Senyesemane. Di-IPSAS di fuperwe Bukaneng ya Thuso ya IFAC ya Diphatlalatso tsa Matjhaba tsa Tshupatlotlo Ditheong tsa Bohle (International Public Sector Accounting Pronouncements) mme di fumaneha ho tswa ho:

Kopano ya Matjhaba ya Baakhaontente

545 Fifth Avenue, 14th Floor

New York, New York 10017 USA

Inthanete: <http://www.ifac.org>

Ditokelo tsa ho kopitsa ho di-IPSAS, ditokomane tse kopang maikutlo le diphatlalatso tse ding tsa IPSASB ke tsa IFAC mme dipehelo le maemo a amehang a lokela ho latelwa.

Ditokelo tsa ho kopitsa © 2016 ke tsa Lekgotla la Maemo a Tshupatlotlo (Accounting Standards Board)

Ditokelo tsohle di baballetswe. Ha ho karolo le ha e ka ba efe ya phatlalatso ena e ka hlahiswang botjha, ya bolokwa hore e tle e fumanwe hape, kapa ya fetisetwa pele ka tsela efe kapa efe kapa mokgwa le ha e ka ba ofe, wa eleketeroniki, wa metjhini, wa kopitso ya foto, wa kgatiso, kapa o mong, ka ntle le ho fumana pele tumello ya Lekgotla la Maemo a Tshupatlotlo. Mongolo o dumelletsweng o phatlaladitswe ka leleme la Senyesemane.

Tumello ya ho hlahisa botjha dikarolo tse mmalwa phatlalatsong ena ha e atise ho hanelwa.

Dikahare

Maemo a Tshebetso ya Tshupatlolo e Ananetsweng ka Kakaretso a Matlotlo a sa Ameheng

	Ditemana
Selelekela	
Sepheo	.01
Boholo bo Akaretswang	.02 - .10
Ditlhaloso	.11 - .20
Matlotlo a sa ameheng;	.12 - .20
Ho kgona ho hlwauwa	.14 - .15
Taolo ya letlotlo	.16 - .19
Menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng	.20
Kananelo le tekanyo	.21 - .64
Ho hapa ho ka thoko	.28 - .37
Ditjeho tse latetseng porojeke ya phuputso le ntshetsopele e hapilweng ka mokgwa wa tshebetso e tswelang	.36 - .37
Matlotlo a sa ameheng a hapilweng ka diphapanyetsano tse se nang poello e totobetseng	.38 - .39
Kgapo e le karolo ya phetiso ya mesebetsi	.40
Ho tjhentjhana ka matlotlo	.41 - .42
Boleng ba kutlwelo bo hlahisitsweng ka hare	.43 - .45
Matlotlo a sa ameheng a hlahisitsweng ka hare	.46 - .65
Kgato ya phuputso	.49 - .51
Kgato ya ntshetsopele	.52 - .62
Ditjeho tsa letlotlo le sa ameheng le hlahisitsweng ka hare	.63 - .65
Kananelo ya tshenyehelo	.66 - .69
Ditshenyehelo tse fetileng tse sa tshwanelang ho ananelwa e le letlotlo	.70
Tekanyo e latetseng	.71 - .87
Mohlala wa ditheko	.73
Mohlala wa tekanyotjha	.74 - .87

GRAP 31

Nako ya tshebediso	.88 - .96
Matlotlo a sa ameheng a nang le nako ya tshebediso e kgonang ho balwa	.97 - .106
Nako ya phokotso ya boleng butle le mokgwa wa phokotso ya boleng butle	.97 - .99
Boleng ba masala	.100 - .103
Tekolobotjha ya nako ya phokotso ya boleng butle le mokgwa wa phokotso ya boleng butle	.104 - .106
Matlotlo a sa ameheng a nang le nako ya tshebediso e sa tiiswang.	.107 - .110
Tekolobotjha ya tekolo ya nako ya tshebediso	.109 - .110
Ho kgonahala ho pholosa ha bokalo ba nnete - ditahlehelo tsa bofokodi	.111
Phomotso le thekiso	.112 - .117
Tsebahatso	.118 - .129
Kakaretso	.118 - .124
Matlotlo a sa ameheng a lekanngwang kamora kananelo ho sebediswa mohlala wa tekanyobotjha	.125 - .126
Ditjeho tsa phuputso le ntshetsopele	.127 - .128
Lesedi le leng	.129
Diphumantsho tsa nakwana	.130 - .132
Kamohelo ya mantlha ya Maemo a GRAP	.130
Ditokiso tsa Maemo a GRAP	.131 - .132
Letsatsi le qalang	.133 - .134
Kamohelo ya mantlha ya Maemo a GRAP	.133
Ditheo tse seng di sebedisa Maemo a GRAP	.134
Ho hulwa ha Maemo a GRAP a Matlotlo a sa Ameheng (2006)	.135
Papiso le Maemo a Matjhaba a Tshupatlolo Ditheong tsa Bohle a Matlotlo a sa Ameheng (Pherekong 2010)	

MATLOTLO A SA AMEHENG

Maemo ana a phatlaladitswe la pele ke Lekgotla la Maemo a Tshupatlotlo (Lekgotla) ka Tshitwe 2006. Ho tloha nakong eo, a lokisitswe ka:

- Ditokiso tse latetseng ha Maemo a GRAP a latelang a kena tshebetsong:
  - GRAP 21 Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete (Impairment of Non-cash-generating Assets)
  - GRAP 23 Lekenno le tswang ho Diphapanyetsano ntle le ho Boelwa ho Totobetseng (Lekgetho le Diphetiso)
  - GRAP 26 Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete (Impairment of Cash-generating Assets)
  - GRAP 103 Matlotlo a Lefa (Heritage Assets)
- Dintlafatso (Improvements) tsa Maemo a GRAP, tse phatlaladitsweng ke Lekgotla ka Hlakubele 2012.
- Ka ditokiso tse latetseng kamora dintlafatso tsa GRAP 5 Ditjeho tsa Kadimo (Borrowing Costs) le GRAP 100 Dikgwebwebo tse Rekisitsweng (Discontinued Operations) ka 2013.
- Dintlafatso tsa Maemo a GRAP, tse phatlaladitsweng ke Lekgotla ka Pungwana 2013.
- Ka ditokiso tse latetseng ha Maemo ana a GRAP a latetseng a kena tshebetsong:
  - GRAP 105 Phetiso ya Mesebetsi Pakeng tsa Ditheo tse Tlasa Bolaodi bo Tshwanang (Transfers of Functions Between Entities Under Common Control)
  - GRAP 106 Phetiso ya Mesebetsi Pakeng tsa Ditheo tse Seng Tlasa Bolaodi bo Tshwanang (Transfers of Functions Between Entities Not Under Common Control)
  - GRAP 107 Dikgwebonyalano (Mergers)
- Ditokiso tse latetseng ditokiso tsa Maemo a GRAP a *Thepa ya Matsete (Investment Property)* le *Thepa, Polante le Sesebediswa (Property, Plant and Equipment)* (2014) a phatlaladitsweng ka la 26 Motsheanong 2015.

Kopi e tshwauweng ya ditokiso tse entsweng ho GRAP 31 e le karolo ya ditokiso tse latetseng tsa Maemo a GRAP a *Thepa ya Matsete* le *Thepa, Polante le Sesebediswa* (2014) e a fumaneha webesaeteng.

Selelekela

Maemo a Tshebetso ya Tshupatlotlo e Ananetsweng ka Kakaretso

Lekgotla la Maemo a Tshupatlotlo (Lekgotla) ho latela Molao wa Taolo ya Tjhelete ya Setjhaba, Molao wa 1 wa 1999, PFMA (Public Finance Management Act, Act No. 1 of 1999, PFMA), jwalo ka ha o lokisitswe, le laelwa ho hlahisa tshebetso ya tshupatlotlo e ananetsweng ka kakaretso e tsejwang ka hore ke Maemo a Tshebetso ya Tshupatlotlo e Ananetsweng ka Kakaretso (GRAP).

Lekgotla le tlamehile ho hlahisa GRAP bakeng sa:+

- (a) mafapha (ho kenyelletswa dikarolo tsa naha le porofentshe le mmuso);
- (b) ditheo tsa setjhaba;
- (c) ditheo tse hwebang (jwalo ka ha ho hlaloswa ho PFMA);
- (d) diinstitjushene tsa molaotheo;
- (e) bomasepala le makgotla, dikhomishene, dikhamphani, dikoporasi, matlole kapa ditheo tse ding tseo e leng tsa bomasepala le ho laolwa ke bona; le
- (f) Palamente le diketsamelao tsa diporofentshe.

Tse ka hodimo mmoho di bitswa "ditheo" Maamong a GRAP.

Lekgotla le dumelletse phethahatso ya Maemo a Tshebetso ya Tshupatlotlo e Amohetsweng ka Kakaretso, GAAP (Standards of Generally Accepted Accounting Practice, GAAP), jwalo ka ha a hlophisitswe ke Lekgotla la Ditshebetso tsa Tshupatlotlo (Accounting Practices Board) mme a phatlalatswa ke Institjute ya Aforikaborwa ya Baakhaontente ba Ngodisitsweng (South African Institute of Chartered Accountants) ho tloha ka la 1 Mmesa 2012, hore e be GRAP bakeng sa:

- (a) dikgwebo tsa mmuso (jwalo ka ha di hlaloswa ho PFMA);
- (b) setheo le ha e ka ba sefe se seng, seo e seng masepala, seo diahlolo tsa sona tse tlwaelehleng, diahlolo tse ka bang teng tse tlwaelehleng kapa mokitlane di ka rekisetwang bohle dimarakeng tsa thuso ya motheo; le
- (c) ditheo tse leng tsa dife kapa dife tsa ditheo tsena mme di laolwa ke tsona.

Lekgotla le dumelletse phethahatso ya Maemo a Matjhaba a Tlaleho ya Tjhelete, di-IFRS (International Financial Reporting Standards, IFRSs) a phatlaladitsweng ke Lekgotla la Matjhaba la Maemo a Tshupatlotlo (International Accounting Standards Board) ho ba GRAP bakeng sa ditheo tsena moo di sebedisang di-IFRS.

Dipehelo tsa tjhelete di lokela ho hlaloswa ka hore di latela Maemo a GRAP feela ha di latela le ditaello tsohle tsa Maemo ohle a GRAP le ha e ka ba afe a tshwanelehleng le tlhakisetso le ha e ka ba efe e ka phatlalatswang kamoso.

Bofokodi le ha e ka ba bofe ba ho tshwaneleha ha Maemo a boletsweng bo a totobatswa Maamong ao.

Maemo a GRAP a Matlotlo a sa Ameheng a bontshitswe ditemaneng tsa .01 ho isa ho .133. Ditemana tsohle tse Maamong ana di na le matla a lekanang. Selelekeleng sa

GRAP 31

sehlomathiso ka seng ho qoqwa ka maemo le matla a dihlomathiso. Maemo ana a lokela ho utlwisiswa ka moelelo wa morero wa ona, motheo wa ona bakeng sa sephetho haeba ho tshwaneleha, Selekela sa Maemo a GRAP le Moralo wa Tlhophiso le Tlaleho ya Dipehelo tsa Tjhelete (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements).

Maemo a GRAP le ona a lokela ho balwa hammoho le ditaelo le ha e ka ba dife tse phatlaladitsweng ke Lekgotla di laela diphumantsho tsa nakwana, ekasitana le melawana efe kapa efe e neuweng ke Letona la tsa Ditjhelete mabapi le matsatsi a ho qala a Maemo a GRAP, a phatlaladitsweng Koranteng ya Mmuso (Government Gazette).

Tshupo e ka etswa mona ho Maemo a GRAP a so kang a newa nakong ya ho phatlalatswa ha Maemo ana. Sena se etswa ho qoba ho tshwanela ho fetola Maemo a seng a neuwe ha Maemo a mang a phatlalatswa hamorao. Temana ya .11 ya Maemo a GRAP a Dipholisi tsa Tshupatlotlo, Diphetofo tsa Ditekanyo tsa Tshupatlotlo le Diphoso (Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors) a nehelana ka motheo wa ho kgetha le ho phethahatsa dipholisi tsa tshupatlotlo ha ho se na tataiso e totobetseng.

Sepheo

- .01 Morero wa Maemo ana ke ho laela tshwaro ya tshupatlotlo bakeng sa matlotlo a sa ameheng ao ho sejetwang ka ona ka ho toba Maemong a mang a GRAP. Maemo ana a hloka hore setheo se ananele letlotlo le sa ameheng ha feela ditekanyetso tse boletsweng di fihlellwa. Maemo hape a bolela mokgwa wa ho lekanya bokalo ba nnete ba matlotlo a sa ameheng, mme a laela ditsebahatso tse boletsweng ka matlotlo a sa ameheng.

Boholo bo Akaretswang

- .02 *Setheo se hlophisetsang le ho tlaleha ka dipehelo tsa tjhelete tlasa mokgwa wa pokello wa tshupatlotlo se tla sebedisa Maemo ana ho tlaleha tsa matlotlo a sa ameheng.*
- .03 *Maemo ana a sebediswa ha ho arabelwa matlotlo a sa ameheng, ntle le:*
- (a) *matlotlo a sa ameheng a leng kakaretsong ya Maemo a mang a GRAP;*
  - (b) *matlotlo a tjhelete, jwalo ka ha ho hlaloswa Maemong a GRAP a Ditho tsa Tjhelete (Debt Instruments);*
  - (c) *kananelo le tekanyo ya phuputso le tlhahlobo ya matlotlo (bona Maemo a Matjhaba a Tlaleho ka Tjhelete a Phuputso ya Mehlodi ya Diminerale le Tlhahlobo ya Ona (Exploration for and Evaluation of Mineral Resources);*
  - (d) *ditjeho tsa ntshetsopele le rafa diminerale, oli, kgase ya tlhaho le mehlodi e jwalo eo e seng e intjhafatsang.*
  - (e) *matla le ditokelo tse neuweng setheo ka molao, molao wa motheo kapa ka mokgwa o mong o tshwanang;*
  - (f) *matlotlo a lekgetho a tjetjhisitsweng (bona Maemo a Matjhaba a Tlaleho ka Tjhelete a Makgetho a Lekeno (Income Taxes));*
  - (g) *ditjeho tsa kgapo tse tjetjhisitsweng, le matlotlo a sa ameheng, a hlahang ho ditokelo tsa selekane tsa moinshorentshe tlasa dikonteraka tsa inshorentshe kakaretsong ya Maemo a Matjhaba a Tlaleho ya Tjhelete ya Dikonteraka tsa Inshorentshe. Moo Maemo a Matjhaba a Tlaleho ya Tjhelete ya Dikonteraka tsa Inshorentshe a sa laeleng ditaello tse itseng tsa tsebahatso bakeng sa matlotlo ao a sa tshwareneng, ditlhoko tsa tsebahatso Maemong ana di a sebetsa matlotlong ao a sa ameheng.*
  - (h) *matlotlo a lefa jwalo ka ha ho hlaloswa Maemong a GRAP a Matlotlo a*

Lefa (Heritage Assets); le

(i) kananelo ya mantlha le tekanyo ya mantlha ya matlotlo a sa ameheng a hapilweng phetisong ya mesebetsi pakeng tsa ditheo tse tlasa bolaodi bo tshwanang (bona Maemo a GRAP a Phetiso ya Mesebetsi Pakeng tsa Ditheo tse Tlasa Bolaodi bo Tshwanang) kapa kgwebonyalano (bona Maemo a GRAP a Dikgwebonyalano).

.04 Haeba Maemo a mang a GRAP a laela tshupatlotlo bakeng sa mofuta o ikgethang wa matlotlo a sa ameheng, setheo se sebedisa Maemo a GRAP bakeng sa Maemo ana. Mohlala, Maemo ana ha e sebetse ho:

- (a) matlotlo a sa ameheng a bolokilweng ke setheo bakeng sa thekiso tshebetsong ya mesebetsi e tlwaelehileng (bona Maemo a GRAP a Direkiswa (Inventories) le Maemo a GRAP a Dikonteraka tsa Kaho (Construction Contracts));
- (b) dilisi tse leng kakaretso ya Maemo a GRAP a Dilisi (Leases);
- (c) matlotlo a hlahang ho menyetla ya basebeletsi (bona Maemo a GRAP a Menyetla ya Basebeletsi (Employee Benefits));
- (d) matlotlo a tjhelete jwalo ka ha ho hlalose Maemong GRAP a Ditho tsa Tjhelete; Kananelo le tekanyo ya matlotlo a itseng a tjhelete e akaretswa Maemong a GRAP a Diphelelo tsa Tjhelete tse Kopaneng le tse Arohaneng (Consolidated and Separate Financial Statements), Matsete ho Balekane (Investments in Associates) le Dikarolo ho Dikgwebo tsa Boiteko bo Kopanetsweng (Interests in Joint Ventures); le
- (e) Matlotlo a lefa a hlalose Maemong a GRAP a Matlotlo a Lefa.

.05 Matlotlo a mang a sa ameheng a ka ba a fuperwe ke ntho e amehang e kang disiki ya kgatiso (compact disc) (ha ho shejwa dinolo tsa khomphutha), ditokomane tsa semolao (ha ho buuwa ka layesentshe kapa peitente) kapa filimi. Ha se fumanwa hore na letlotlo le fupereng letlotlo le sa amehang le le amehang le lokela ho tshwarwa tlasa Maemo a GRAP a Thepa, Polante le Sesebediswa kapa jwalo ka letlotlo le sa amehang tlasa Maemo ana, setheo se sebedisa kahlolo ho lekola hore ke karolo efe e bohlokwa. Mohlala, senolo sa mokgwa wa phofiso sefofaneng sa ntwana ke karolo ya sefofane mme se nkwa jwalo ka thepa, polante le sesebediswa. Ho jwalo feela le ho mokgwa wa tshebetsiso wa khomphutha. Ha senolo e se karolo ya sethata se amehang, senolo sa khomphutha se nkwa e le letlotlo le sa amehang. Le ha ho le jwalo, ha sethata se sa kgone ho sebetsa ntle le senolo se itseng hobane se le karolo ya sebopeho sa sethata se amehang, ka bobedi di tshwarwa jwalo ka thepa, polante le sesebediswa.

.06 Hara tse ding, Maemo ana a sebetsa ho ditjheho tsa mesebetsi ya papatso, thupello, kgwebo e qalang, dipatlisiso le ntshetsopele. Morero wa mesebetsi ya diphuputso le ntshetsopele ke ntshetsopele ya tsebo. Ka lebaka leo, le hoja

GRAP 31

mesebetsi ena e ka fella ka letlotlo la sebopeho se amehang (mohlala, eo ho qopitswang ho yona), karolo e amehang ya letlotlo ha e bohlokwa ho feta karolo e sa amehang ya lona, ke hore, tsebo e ahelletseng ho lona.

- .07 Ha ho shejwa lisi ya thuso ya tjelele, letlotlo la motheo e ka ba le amehang kapa le sa amehang. Kamora kananelo ya mantlha, mohirisetswa o tlaleha tsa letlotlo le sa amehang le bolokilweng tlasa lisi ya thuso ya tjelele ho latela Maemo ana. Ditokelo tlasa ditumellano tsa laesentshe bakeng sa dintlha tse kang difilimi tsa ditshwantsho tse tsamayang, dikgatiso tsa vidiyo, ditshwantshiso, mengolo ya letsoho, dipeitente le ditokelo tsa ho ba mong'a letlotlo ha di kenyelletswe kakaretsong ya Maemo a GRAP a Dilisi mme di kakaretsong ya Maemo ana.
- .08 Ho ka ba le tse sa kenyelletseng ho Maemo hae ba mesebetsi kapa diphapanyetsano di le tse ikgethang hoo di hlohang mathata a tshupatlolo a tla hloka ho rarollwa ka mokgwa o mong. Mathata a jwalo a hlaha tlalehong ya tsa ditjeho tsa phuputso ya oli, kgase le dirafshwa tse tlasa mobu, kapa ntshetsopele le ho rafshwa ha dirafshwa tsena, diindasetering tsa merafo le ntlheng ya dikontereka tsa inshorentshe. Ka lebaka leo, Maemo ana ha a sebetso ho ditjeho tsa mesebetsi le dikonteraka tse tjena. Le ha ho le jwalo, Maemo ana a sebetso ho matlotlo a mang a sa amehang a sebediswang (a kang dinolo tsa khomphuta), le ditjeho tse ding tse bileng teng (tse kang ditjeho tsa ho qala kgwebo), diindasetering tsa merafo kapa ho beng ba diinshorentshe.
- .09 Ditheo di ka phethahatsa tekolo ya taolo ho mesebetsi e itseng, mohlala, ho tshwasa dihlapi, merafo kapa diindasetering tse kang dikgokahano le enoji. Ditokelo tsena tsa taolo le matla a ho fetisa, ho dumella, ho renta le ho phethisa ditokelo tse jwalo ha di a kenyelletswe kakaretsong ya Maemo ana ka ha matla le ditokelo tsena di nehwa setheo ka molao, molaotheo kapa mokgwa o mong o jwalo. Dithokelo tsena, hang ha di neuwe, di atisa ho ba letlotlo le sa amehang la batho kapa ditheo tse hapileng tokelo ka nngwe, ha feela mohapi a ka bontsha hore ditekanyetso tsa tlhaloso le kananelo ya letlotlo le sa amehang di a fihlellwa.
- .10 Jwalo feela, ditokelo tsa masepala tsa ho lefisa makgetho di nehwa ho latela molao wa ketsamelao. Tokelo e hlahang ho molao wa ketsamelao ha e kenyelletswe kakaretsong ya Maemo ana. Ho ka ba le ditjeho tse amanngwang le ho phethisa tokelo e fuweng ho latela molao wa ketsamelao, mohlala, tlhophiso ya lenane la tekanyo la ho lefisa direiti tsa thepa. Hara tse ding, dintlhatheo tse ho Moralo wa Tlhophiso le Tlaleho ya Dipehelo tsa Tjhelele, le Maemo a mang a GRAP a tshwanetseng, di lokela ho phethahatsa bakeng sa ho tlaleha tsa ditjeho tse bileng teng tsa ho phethahatsa tokelo e fuweng ho latela molao.

Ditlhaloso

.11 Mareo a latelang a sebediswa Maamong ana ka meelelo e boletsweng:

Maraka o sehlahlo ke maraka oo ho ona maemo ohle a latelang a leng teng:

- (a) dintho tse rekiswang marakeng ke tsa mofuta o le mong;*
- (b) bareki le barekisi ba ikemiseditseng ka tlwaelo ba ka fumanwa nako efe kapa efe; le*
- (c) bohle ba ka fumana ditheko.*

Phokotso ya boleng butle ke kabo e hlophisitsweng ya bokalo bo ka fokotswang boleng ba letlotlo le sa ameheng nakong ya lona ya tshebediso.

Ntshetsopele ke phethahatso ya sephetho sa diphuputso kapa tsebo e nngwe moralong kapa bakeng sa tlhahiso ya thepa, disebediswa, dihlahiswa, ditshebetso, mekgwa kapa ditshebeletso tse ntjha kapa tse ntjhafaditsweng haholo pele ho qala tlhahiso kapa tshebediso.

Letlotlo le sa ameheng ke letlotlo leo e seng la tjelele le ka hlwauwang ntle le ho ba le sebopeho se amehang.

Diphuputso ke patlisiso ya mantlha e hlophisitsweng e etswang ka tshepo ya ho fumana tsebo le kutlwisiso e ntjha ya sayentshe kapa thekenoloji.

Mareo a hlalositsweng Maamong a mang a GRAP a sebediswa Maamong ana ka meelelo e tshwanang le e neuweng ho Maemo ao a mang a GRAP:

Matlotlo a sa ameheng;

.12 Ditheo di atisa ho sebedisa mehlodo, kapa ho ba le mekitlane, nakong ya kgapo, ntshetsopele, tlhokomelo kapa ntlafatso ya mehlodi e sa ameheng e kang tsebo ya sayentshe kapa thekenoloji, meralo le phethahatso ya ditshebetso kapa mekgwa, dilayesentshe, thepa ya kelello, le matshwao a kgethollang kgwebo (ho kenyelletswa mabitso a matshwao le dihlooho tsa diphatlalatso). Mehlala ya dintho tse tlwaelehileng te akareditsweng ke dihlooho tsena tse batsi ke dinolo tsa khomphutha, dipeitente, ditokelo tsa ho kopitsa, difilimi tsa ditshwantsho tse tsamayang, manane a bareki, dilayesentshe tse fumanweng tsa ho tshwasa dihlapa, dikarolo tse fumanweng tsa diromellwa, le dikamano tsa bareki.

.13 Ha se dintho tsohle tse hlalositsweng temaneng ya .12 tse kgotsofatsang tlhaloso ya letlotlo le sa ameheng, ke hore, ho kgona ho hlwauwa, taolo ya

GRAP 31

mehlotli le boteng ba menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng. Haeba thepa e leng kakaretso ya Maemo ana ha e fihlele tlhaloso ya letlotlo le sa ameheng, ditjeho tsa ho e hapa kapa ho e hlahisa ka hare di ananelwa e le ditjeho ha di etsahala.

Ho kgona ho hlwauwa

.14   *Letlotlo le ka tsejwa ha*

- (a) *le kgona ho arohangwa, ke hore, le kgona ho ba ka thoko kapa ho arolwa ho setheo le hore le rekiswe, le fetiswe, le nehwe layesentshe, le rentuwe kapa ho anangwe ka lona, ka bonngwe kapa mmoho le selekane se amehang, letlotlo kapa mokitlane o ka hlwauwang, ho sa kgathalehe hore na setheo se ikemiseditse ho etsa jwalo; kapa***
- (b) *le tswa ho selekane se tlamang (ho kenyelletswa ditokelo tsa dikonteraka) ho sa kgallehe hore na ditokelo tseo di ka fetiswa kapa tsa arohangwa le setheo kapa le ditokelo le ditlamo tse ding.***

- .15** Tlase mabaka a Maemo ana, selekane se tlamang se hlalosa selekane se nehang ditho tsa selekane ditokelo le ditlamo tse tshwanang le hoja di le ka sebopeho sa konteraka.

Taolo ya letlotlo

- .16** Setheo se laola letlotlo haeba setheo se na le matla a ho fumana menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e tswang ho mohlodi wa motheo le ho thibela ba bang ho fihlella menyetla eo kapa menyetla e lebelletsweng. Bokgoni ba letlotlo ba ho laola menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ya letlotlo le sa ameheng ka tlwaelo bo tla tswa ho ditokelo tsa molao tse kgonang ho phethahatswa lekgotleng la dinyewe, kapa ditokelo tsa dilekane tse tlamang tse ka phethahatswang ke ditheo tse leng ditho tsa selekane. Ha ho se na ditokelo tsa molao, ho batla ho le boima ho bontsha taolo. Le ha ho le jwalo, ho kgona ho phethahatswa ka molao ha tokelo ha se maemo a hlokaalana bakeng sa taolo hobane setheo se ka kgona ho laola menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ka mokgwa o mong osele.
- .17** Tsebo ya sayentshe le thekenoloji e ka hlahisa menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng. Setheo se laola menyetla eo kapa menyetla eo e lebelletsweng haeba, mohlala, tsebo e sirelleditswe ke ditokelo tsa molao tse kang dikokelo tsa ho kopitsa, tumellano ya ho thibela ho hweba (moo ho dumelletsweng) kapa ka tshwanelo ya molao ya basebeletsi hore ba pate diphiri.
- .18** Setheo se ka ba le sehlopha sa basebeletsi ba nang le bokgoni mme se ka kgona ho hlwaya bokgoni bo eketsehang ba basebeletsi e leng se tla hlola

GRAP 31

menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e tswa thupellong. Setheo hape se ka lebella hore basebeletsi ba tswela pele ka hore bokgoni ba bona bo fumanehe ho setheo. Le ha ho le jwalo, setheo hangata se na le taolo e sa kgotsofatseng ya menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e tswang ho sehlopha sa basebeletsi ba nang le bokgoni le ho thupello bakeng sa dintlha tsena ho kgotsofatsa tlhaloso ya letlotlo le sa ameheng. Tlase mabaka a tshwanang, botsamaisi bo itseng kapa talente e itseng ya thekeniki ha e kgone kamehla ho kgotsofatsa tlhaloso ya letlotlo le sa ameheng, ntle le ha e sirelleditswe ke ditokelo tsa molao ho le sebedisa le ho fumana menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ho lona, mme hape le kgotsofatsa dikarolo tse ding tsa tlhaloso.

- .19 Setheo se ka ba le potefoliyo ya basebetsi mme se lebele hore, ka lebaka la boiteko ba sona ba ho aha dikamano tsa bareki le botshepehi ba bona, bareki ba tla tswela pele ho sebedisana le setheo. Le ha ho le jwalo, ha ho se na ditokelo tsa molao tsa ho sirelletsa, kapa mekgwa e meng ya ho laola, dikamano le bareki kapa botshepehi ba bareki ho setheo, setheo se atisa ho ba le taolo e fokolang ya menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e tswang ho dikamano tsa bareki le botshepehi mabapi le dintlha tse jwalo (mohlala, potefoliyo ya bareki, dikamano tsa bareki le botshepehi ba bareki) ho kgotsofatsa tlhaloso ya matlotlo a sa ameheng. Ha ho se na ditokelo tsa molao ho sirelletsa dikamano tsa bareki, diphapanyetsano se nang le poello e totobetseng bakeng sa dikamano tsona tseo kapa tse tshwanang tseo e seng tse laolwang ke konteraka (e seng di le karolo ya phetiso ya mesebetsi kapa kgwebonyalano) di fana ka bopaki ba hore setheo le ha ho le jwalo se na le bokgoni ba taolo ya menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e tswang ho dikamano tsa bareki. Ka hobane diphapanyetsano tse jwalo tse nang le poello e totobetseng le tsona di fana ka bopaki ba hore dikamano tsa bareki di ka kgona ho arohanngwa, dikamano tseo tsa bareki di kgotsofatsa tlhaloso ya letlotlo le sa ameheng.

Menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng

- .20 Menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e tswang ho letlotlo le sa ameheng e ka kenyelletsa lekeno le thekiso ya dihlahiswa kapa ditshebeletso, poloki ya ditheko, kapa menyetla e meng e fumanehang ha setheo se sebedisa letlotlo. Mohlala, tshebediso ya thepa ya kelello tlhahisong kapa tshebetsong ya ditshebeletso e ka fokota tlhahiso ya nako e tlang kapa ditjeho tsa ditshebeletso kapa ya ntlafatsa phaello ya ditshebeletso bakeng sa ho eketsa lekeno la kamoso (mohlala, mekgwa o laolwang ke khomphuta o dumellang baahi ho ntjhafatsa dilayesentshe tsa bona tsa ho kganna makoloi kapele, e leng se fokotsang palo ya basebeletsi ba ofising ba etsang mosebetsi ona mme ba eketsa potlakiso ya mosebetsi.

Kananelo le tekanyo

.21 Kananelo ya ntlha ka hore ke letlotlo le sa ameheng e hloka hore setheo se bontshe hore letlotlo le kgotsofatsa:

(a) tlhaloso ya letlotlo le sa ameheng (bona ditemana tsa .12 ho isa ho 20); le

(b) ditekanyetso tsa kakaneno (bona ditemana tsa .23 ho isa ho .26).

Tlhoko ena e sebetsa ho ditjeho tse lekantsweng ka kananelo (theko ya phapanyetsano e nang le poello e totobetseng kapa ho hlahisa letlotlo le sa ameheng ka hare, kapa ka boleng bo kgotsofatsang ba matlotlo a sa ameheng a hapilweng ka phapanyetsano e se nang poello e totobetseng), le tse bileng teng hamorao ho eketsa letlotlo, ho lokisa karolo ya lona, kapa ho le ntjhafatsa.

.22 Dintlheng tse ngata, sebopelo sa matlotlo a sa ameheng se ka etsa hore ho se be le dikeketso tsa matlotlo a jwalo kapa ho ntjhafatsa dikarolo tsa ona. Ka mokgwa oo, boholo ba ditjeho tse latetseng bo ka boloka menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e ahelletsweng ho letlotlo la jwale le sa ameheng bakeng sa ho kgotsofatsa tlhaloso ya letlotlo le sa ameheng le ditekanyetso tsa kananelo tse Maemong ana. Ho eketsa moo, ho atisa ho ba boima ho amanya ditjeho tse latetseng ka ho otloloha le letlotlo le itseng le sa ameheng bakeng sa ho di amanya le ditshebetso tsa setheo sohle. Ka lebaka leo, ke feela ka sewelo ditjeho tse latetseng - ditjeho tse bileng teng kamora kananelo ya mantlha ya letlotlo le sa ameheng le hapilweng kapa kamora ho getwa ha letlotlo le sa ameheng le hlahisitsweng ka hare - di ka ananelwang ho bokalo ba nnete ba letlotlo. Ho kgema le temana ya .59 ditjeho tse latetseng tsa matshwao a tlhahiso, dihlooho tsa ditaba, dihlooho tsa diphatlalatso, manane a bareki le matlotlo a tshwanang ka boleng (e le a hapilweng ka ntle kapa a hlahisitsweng ka hare) di atisa ho ananelwa ho masalla kapa kgaello ha di etsahala. Hona ke hobane ditjeho tse jwalo ha di kgone ho arohanngwa le ditjeho tsa ho ntshetsa pele tshebetso ka botlalo.

.23 ***Letlotlo le sa ameheng le tla ananelwa haeba feela:***

(a) ***ho kgonahala hore menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e amanngwang le letlotlo e tla phallela ho setheo; mme***

(b) ***theko kapa boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo bo ka lekanngwa ka tshepo.***

.24 ***Setheo se tla lekola kgonahalo ya menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ka ho sebedisa dikgopolo tse utlwahalang tse ka tshehetswang tse emelang tekanyo e lokileng ka ho fetisisa ya botsamaisi ya sehlopha sa maemo a moruo a tla ba teng nakong ya tshebediso ya letlotlo.***

GRAP 31

- .25 Setheo se sebedisa kahlolo ho lekola ho tiya ho kgemang le phallo ya menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e amanngwang le tshebediso ya letlotlo ka motheo wa bopaki bo fumanehang nakong ya kananelo ya mantlha, mme bopaki ba ka ntle bo le bohlokwa ho feta ba ka hare.
- .26 Phapang pakeng tsa ditjeho tse bileng teng kgapong, ntshetsopeleng le kahong ya letlotlo la thepa, polante le sesebediswa, le letlotlo le sa ameheng le amanngwang le letlotlo la thepa, polante le sesebediswa e hloka ho etswa ha letlotlo le amehang le le sa ameheng ka bobedi a ananelwa mme a lekanngwa. Letlotlo le sa ameheng le lokela ho ananelwa feela ha ditlhoko tse temaneng ya .23 di fihlellwa. Mohlala, boemafofane ka kakaretso bo a arohanngwa ho ditokelo tsa ho tsepama tse amanngwang le boemafofane. Haeba ditokelo tsa ho tsepama di fihlella ditekanyetso tse boletsweng temaneng ya .23, ditokelo tsa ho tsepama di lokela ho ananelwa e le letlotlo le sa ameheng. Kananelo ya ditekanyetso Maemong a GRAP a Thepa, Polante le Sesebediswa e lokela ho phethahatswa ho kananelo ya mohaho wa boemafofane le matlotlo a mang a marangrang.
- .27 *Letlotlo le sa ameheng le tla lekanngwa la mantlha ka theko ho latela ditemana tsa .28 ho isa ho .39. Ha letlotlo le sa ameheng le hapuwa ka phapanyetsano e se nang poello e totobetseng, theko ya lona ya mantlha ka letsatsi la kgapo, e tla lekanngwa ka boleng bo kgotsofatsang ho tloha ka letsatsi leo.***

Ho hapa ho ka thoko

- .28 Ka tlwaelo, theko eo setheo se e lefang ho hapa letlotlo le sa ameheng ka thoko e tla bontsha ditebello tsa kgonahalo ya hore menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e ahelletsweng letlotlong e tla phallela ho lona. Ka mantswe a mang, setheo se lebelletse hore ho be le phallo e kenang ya menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng, le hoja ho na le disanetefatswang ka nako le bokalo ba phallo eo e kenang. Ka lebaka leo, kgonahalo ya ditekanyetso tsa kananelo tse temaneng ya .23(a) kamehla e nkwa e kgotsofaditswe bakeng sa letlotlo le sa ameheng le hapetsweng ka thoko.
- .29 Ho feta moo, theko ya letlotlo le sa ameheng le hapetsweng ka thoko e atisa ho lekanngwa ka tshepo. Hona ho batla ho le jwalo ha tshepiso ya theko e le ka sebopeho sa tjhelete kapa matlotlo a mang a tjhelete.
- .30 Theko ya letlotlo le sa ameheng le hapetsweng ka thoko e kenya:
- (a) theko ya lona, ho kenyelletswa dikgaga tsa diromellwa le makgetho a theko a sa busetsweng, kamora ho tlosa ditheolelo le dipusetso tsa

GRAP 31

kananyo; le

- (b) ditheko le ha e ka ba dife tse amanngwang ka ho otloloha tsa ho hlophisa letlotlo bakeng sa tshebediso ya lona e rerilweng.

.31 Mehlala ya ditjeho tse amanngwang ka ho otloloha ke:

- (a) ditjeho tsa menyetla ya basebeletsi (jwalo ka ha ho hlaloswa Maemong a GRAP a Menyetla ya Basebeletsi) e hlahang ka ho otloloha letlotlo le hlophiswa hore le fihle boemong ba ho sebediswa;
- (b) ditefello tsa seporofeshenale tse hlahang ka ho otloloha ha letlotlo le hlophiswa hore le tle le fihle boemong ba ho sebediswa; le
- (c) ditjeho tsa ho hlahloba hore na letlotlo le sebetsa ka nepo.

.32 Mehlala ya ditjeho tseo e seng karolo ya ditjeho tsa letlotlo le sa ameheng ke:

- (a) ditjeho tsa ho kenyelletsa sehlahiswa se setjha kapa tshebeletso e ntjha (ho kenyelletswa ditjeho tsa mesebetsi ya papatso le kgothaletso);
- (b) ditjeho tsa ho tsamaisa kgwebo sebakeng se setjha kapa le sehlotshwana se setjha sa bareki (ho kenyeletswa le ditjeho tsa ho rupella basebeletsi); le
- (c) ditjeho tsa bolaodi le tse ding tse akaretsang tsa kgwebo.

.33 Kananelo ya ditjeho tsa bokalo ba nnete ba letlotlo le sa ameheng di kgaotsa ha letlotlo le le boemong bo hlokehang ba hore le ka sebetsa ka mokgwa o rerilweng ke botsamaisi. Ka lebaka leo, ditjeho tse bileng teng ha ho sebediswa kapa ho laelwa botjha letlotlo le sa ameheng ha di kenyelletswe ho bokalo ba nnete ba letlotlo leo. Mohlala, ditjeho tse latelang ha di kenyelletswe ho bokalo ba nnete ba letlotlo le sa ameheng.

- (a) Ditjeho tse bileng teng ha letlotlo le ka sebetsang ka moo botsamaisi bo rerileng ka teng le so qale ho sebetsa; le
- (b) ditahlehelo tsa mantlha tsa tshebetso, jwalo ka tse bileng teng ha ho hlokwa ha katleho ya tshebeto ya letlotlo e ntse e hola.

.34 Ditshebetso tse itseng di etsahala mabapi le ntshetsopele ya letlotlo le sa ameheng, empa ha di hlokahale ho tliseng letlotlo ho boemo bo hlokehang hore le kgone ho sebetsa ka moo ho rerilweng ke botsamaisi. Ditshebetso tsena tsa tshohanyetso di ka etsahala pele ho kapa nakong ya mesebetsi ya ntshetsopele. Ka hobane mesebetsi e hlahang ka tshohanyetso ha e hlokehe ho tliša letlotlo maemong a hlokehang hore se kgone ho sebediswa ka moo botsamaisi bo rerileng ka teng, lekeno le ditshenyehelo tse amehang tsa mesebetsi ya tshohanyetso di a ananelwa ho masalla kapa kgaello mme di kenyelletswa ditlhophisong tsa tsona tse tshwanelehileng tsa lekeno le ditshenyehelo.

GRAP 31

- .35 Haeba tefo ya letlotlo le sa ameheng e tshetjhiswa ho feta dipehelo tsa mekitlane tse tlwaelehileng, theko ya lona ke theko e lekanang le ha e lefella ka kheshe. Phapang pakeng tsa bokalo bona le ditefo tsohle e ananelwa e le tshenyehelo ya tswala nakong ya mokitlane ntle le ha e kenngwa thusong ya motheo ho latela Maemo a GRAP a Ditjeho tsa Kadimo.

Ditjeho tse latetseng porojeke ya phuputso le ntshetsopele e hapilweng ka mokgwa wa tshebetso e tswellang

- .36 ***Ditjeho tsa phuputso le ntshetsopele:***

(a) tse amanang le phuputso ka mokgwa wa tshebetso e tswellang kapa porojeke ya ntshetsopele e hapetsweng ka thoko mme ya ananelwa e le letlotlo le sa ameheng; le

(b) tse bileng teng kamora kgapo ya porojeke eo

tse tla tlalehwa ho latela ditemana tsa .49 ho isa ho .58.

- .37 Ho phethahatsa ditlhoko tsa ditemana tsa .49 ho isa ho .58 ho bolela hore ditjeho tse latetseng ka mokgwa wa tshebetso e tswellang kapa porojeke ya ntshetsopele e hapetsweng ka thoko mme ya ananelwa e le letlotlo le sa ameheng le:

- (a) ananelwa e le tshenyehelo ha le etsahetse haeba e le ditjeho tsa phuputso;
- (b) ananelwa e le tshenyehelo ha le etsahetse haeba e le ditjeho tsa phuputso tse sa kgotsofatseng ditekanyetso tsa kananelo e le letlotlo le sa ameheng tse ho temana ya .52; mme
- (c) le eketswa ho bokalo ba nnete ba porojeke ya phuputso e hapilweng ka mokgwa wa tshebetso e tswellang kapa ya phuputso haeba e le ditjeho tsa ntshetsopele tse kgotsofatsang ditekanyetso tsa kananelo tse ho temana ya .52.

Matlotlo a sa ameheng a hapilweng ka diphapanyetsano tse se nang poello e totobetseng

- .38 Dintlheng tse ding, letlotlo le sa ameheng le ka hapuwa ka phapanyetsano e se nang poello e totobetseng. Hona ho ka etsahala ha setheo se seng sa lekala la bohle se fetisetsa ho setheo se seng phapanyetsanong e se nang poello e totobetseng, matlotlo a sa ameheng, a jwalo ka ditokelo tsa ho tsepama, dilaesentshe tsa ho hasa ka radiyo kapa ditetjhene tsa thelevishene, dilaesentshe tsa diromellwa kapa dikarolo kapa ditokelo tsa phihlelo ya mehlodi e thibelwang. Moahi wa poraefete, mohlala, mohlodi wa Sekola sa Nobel, a ka siya ditokomane tsa hae tsa botho, ho kenyelletswa ditokelo tsa ho kopitsa tsa diphatlalatso tsa hae, a di siela polokelo ya naha phapanyetsano e se nang

poello e totobetseng.

- .39 Haeba tefo ya letlotlo le sa ameheng e tshetjhiswa ho feta dipehelo tsa mekitlane tse tlwaelehileng, theko ya lona ke theko e lekanang le ha e lefella ka kheshe. Phapang pakeng tsa bokalo bona le ditefo tsohle e ananelwa e le tshenyehelo ya tswala nakong ya mekitlane ntle le ha e kenngwa thusong ya motheo ho latela tshwara e nngwe e dumelletsweng Maamong a GRAP a Ditjeho tsa Kadimo.

Kgapo e le karolo ya phetiso ya mesebetsi

- .40 Ho latela Maemo a GRAP ya Phetiso ya Mesebetsi Pakeng tsa Ditheo tse seng Tlasa Bolaodi bo Tshwanang, haeba letlotlo le sa ameheng le fumanwa phetisong ya mesebetsi, theko ya letlotlo leo le sa ameheng ke boleng bo kgotsofatsang ba lona letsatsing la ho hapjwa. Boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo le sa ameheng bo tla bontsha se lebelletsweng ka ho kgoneha ha hore menyetla e lebelletsweng ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e fupersweng ke letlotlo di tla phallela ho setheo. Ka mantsoe a mang, setheo se lebelletse hore ho tla ba le phallo e kenang ya menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng, le ha ho ka ba le disanetefatswang tsa nako ya ketsahalo kapa bokalo ba phallo e kenang. Ka lebaka leo, tekanyetso ya kananelo ya kgonahalo e temaneng ya .23(a) kamehla e nkwa e kgotsofatsa bakeng sa letlotlo le sa ameheng le hapilweng phetisong ya mesebetsi. Haeba letlotlo le fumanwang ha ho fetiswa mesebetsi le ka arohangwa kapa le bakwa ke ditokelo tsa konteraka (ho kenyelletswa ditokelo tse bakwang ke dilekane tse tlamang) kapa ditokelo tse ding tsa molao (ho sa kenyelletswa ditokelo tse fumanwang ho diketsamelao), ho na le lesedi le kgotsofatsang la ho lekanya boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo ka tshepo. Ka lebaka leo, tekanyetso ya tekanyo ya tshepo e temaneng ya .23(b) kamehla e nkwa e kgotsofaditswe bakeng sa matlotlo a sa ameheng a hapilweng phetisong ya mesebetsi.

Ho tshenjehana ka matlotlo

- .41 Letlotlo kapa matlotlo a sa ameheng a ka hapjwa phapanyetsanong ka letlotlo kapa matlotlo ao e seng a tshetele, kapa motswako wa matlotlo a tshetele le ao e seng a tshetele. Ditaba tse latelang di bua feela ka phapanyetsano ya letlotlo le le leng leo e seng la tshetele ka le leng, empa di sebetsa le ho diphapanyetsano tsohle tse hlalositsweng polelong e sa tswa feta. Theko ya letlotlo le jwalo le sa ameheng e lekanngwa ka boleng bo kgotsofatsang ntle le ha boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo le hapilweng kapa letlotlo le tetsweng le sa kgone ho lekanngwa ka tshepo. Letlotlo le hapilweng le lekanngwa ka mokgwa ona le ha setheo se ke ke, hanghang, la hula kananelo ha letlotlo le tetsweng. Haeba letlotlo le hapilweng le sa lekanngwe ka boleng bo kgotsofatsang, theko ya lona e lekanngwa ka bokalo ba nnete ba letlotlo le tetsweng. Haeba phapanyetsano e kgotsofatsang e le ka nnete phapanyetsano

GRAP 31

e se nang poello e totobetseng, e lokela ho ananelwa ho latela Maemo a GRAP a Lekeneng le tswang ho Diphapanyetsano tse se nang Poello e Totobetseng (Makgetho le Diphetiso) (Revenue from Non-exchange Transactions (Taxes and Transfers)).

- .42 Temana ya .23(b) e totobatsa hore maemo a kananelo ya letlotlo le sa ameheng ke hore theko kapa boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo bo ka lekanngwa ka tshepo. Boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo le sa ameheng leo bakeng sa lona diphapanyetsano tsa maraka tse batlang di tshwana ha di fumanehe bo lekanngwa ka tshepo haeba:
- (a) ho fetofetoha ha bonamo ba ditekanyo tsa boleng tse kgotsofatsang le tse utlwahalang ha ho matla bakeng sa letlotlo; kapa
  - (b) kgonahalo ya ditekanyo tse fapaneng kahara bonamo e ka lekolwa ka ho utlwahalang le ho sebediswa ha ho lekanngwa boleng bo kgotsofatsang. Haeba setheo se kgona ho fumana ka tshepo boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo le amohetsweng kapa letlotlo le tetsweng, ka mokgwa oo boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo le tetsweng bo sebediswa ho lekanya theko ntle le ha boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo le amohetsweng ho totobetse hore bo a bonahala.

Boleng ba kutlwelo bo hlahisitsweng ka hare

- .43 ***Boleng ba kutlwelo bo hlahisitsweng ka hare bo ke ke ba ananelwa e le letlotlo***
- .44 Dintlheng tse ding, ditjeho di ba teng ho hlahisa menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng, empa ha bo felle ka tlhahiso ya letlotlo le sa ameheng le kgotsofatsang ditekanyetso tsa kananelo tse Maemong ana. Ditjeho tse jwalo di atisa ho hlaloswa ka hore di phehisa ho boleng ba kutlwelo bo hlahisitsweng ka hare. Boleng ba kutlwelo bo hlahisitsweng ka hare ha bo ananelwe e le letlotlo hobane ha se letlotlo le ka hlwauwang (ke hore, ha bo kgone ho arohanngwa e bile ha le tswe ho dilekane tse tlamang (ho kenyelletswa ditokelo tsa dikonteraka) tse laolwang ke setheo tse ka lekanngwang ka tshepo le ka theko.
- .45 Diphapang pakeng tsa boleng ba maraka ba setheo le bokalo ba nnete ba matlotlo a nete a ka hlwauwang neng kapa neng di ka tshwasa dintlha tse mmalwa tse amang boleng ba setheo. Le ha ho le jwalo, diphapang tse jwalo ha di emele theko ya matlotlo a sa ameheng a laolwang ke setheo.

Matlotlo a sa ameheng a hlahisitsweng ka hare

- .46 Ka nako tse ding ho ba boima ho lekola hore na letlotlo le sa ameheng le

GRAP 31

hlahisitsweng ka hare le tshwanelwa ke ho ananelwa ka lebaka la mathata:

- (a) a ho hlwaya hore na ho na le letlotlo le ka hlwauwang le tla hlahisa menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng, le hore na seo se tla etsahala neng; le
- (b) a ho fumana theko ya letlotlo ka tshepo. Dintlheng tse ding, ditjeho tsa ho hlahisa letlotlo le sa ameheng ka hare ha e kgone ho fapanngwa le ditjeho tsa ho boloka kapa ho ntlafatsa boleng ba kutlwelo bo hlahisitsweng ka hare ba setheo kapa tsa ho tsamaisa ditshebetso tsa letsatsi ka leng.

Ka lebaka leo, ka ho eketsa ho boikobelo ba ditlhoko tse akaretsang tsa kananelo le tekanyo ya mantlha ya letlotlo le sa ameheng, setheo se sebedisa ditlhoko le tataiso e ditemaneng tsa .47 ho isa ho .65 ho matlotlo ohle a sa ameheng a hlahisitsweng ka hare.

- .47 Ho lekola hore na letlotlo le sa ameheng le hlahisitsweng ka hare le fihlella ditekanyetso tsa kananelo, setheo se hlophisa tlhahiso ya matlotlo ka:

- (a) kgato ya phuputso; le
- (b) kgato ya ntshetsopele.

Le hoja mareho a 'phuputso' le 'ntshetsopele' a hlalositse, mareo 'kgato ya phuputso' le 'kgato ya ntshetsopele' a na le moelelo o batlang o le batsi bakeng sa Maemo ana.

- .48 Haeba setheo se sa kgone ho arohanya kgato ya phuputso le kgato ya ntshetsopele ya porojeke ya ka hare ho hlahisa letlotlo le sa ameheng, setheo se nka ditjeho porojekeng eo jwalo tse hlahileng kगतong ya phuputso feela.

Kgato ya phuputso

- .49 ***Ha ho letlotlo le sa ameheng le hlahang ho phuputso (kapa ho kgato ya phuputso ya porojeke ya ka hare) le tla ananelwa. Ditjeho tsa phuputso (kapa tsa kgato ya phuputso ya porojeke ya ka hare) di tla ananelwa e le ditshenyehelo ha di hlaha.***

- .50 Kगतong ya phuputso ya porojeke ya ka hare, setheo se ke ke sa bontsha hore letlotlo le sa ameheng le teng le tla hlahisa menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e ka bang teng. Ka lebaka leo, ditjeho tsena di ananelwa e le tshenyehelo ha di hlaha.

- .51 Mehlala ya mesebetsi ya phuputso ke:

- (a) mesebetsi eo merero ya yona e leng ho fumana tsebo e ntjha;
- (b) patlo ya tshebediso ya sephetho sa phuputso kapa tsebo e ntjha, ekasitana le tlhahlobo ya yona le kgetho ya ho qetela ya yona.

- (c) patlo ya dintho, disebediswa, dihlahiswa, ditshebetso, mekgwa le ditshebeletso tse ding; le
- (d) ketso, moralo, tlhahlobo le kgetho ya ho qetela ya dikgetho tse kgonehang bakeng sa thepa e ntjha le e ntlafaditsweng, disebediswa, dihlahiswa, ditshebetso, mekgwa kapa ditshebeletso.

Kgato ya ntshetsopele

.52 *Letlotlo le sa ameheng le hlahang ho ntshetsopele (kapa ho kgato ya ntshetsopele ya porojeke ya ka hare) e tla ananelwa haeba feela setheo se ka bontsha tsohle tse latelang:*

- (a) *kgonahalo ya thekeniki ya ho qeta letlotlo le sa ameheng hore le tle le fumanehe bakeng tsa tshebediso kapa thekiso;*
- (b) *maikemisetso a sona a ho qeta letlotlo le sa ameheng le ho le sebedisa kapa ho le rekisa;*
- (c) *bokgoni ba sona ba ho sebedisa kapa ho rekisa letlotlo le sa ameheng;*
- (d) *ka moo letlotlo le sa ameheng le tla hlahisang menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e ka bang teng. Hara tse ding, setheo se ka bontsha boteng ba maraka bakeng sa sephetho sa letlotlo le sa ameheng kapa letlotlo le sa ameheng ka bolona kapa, haeba le tla sebediswa ka hare, molemo wa letlotlo le sa ameheng.*
- (e) *boteng ba mehlodi e lekaneng ya thekeniki, tjelele le e meng ya ho qeta ntshetsopele le ho sebedisa kapa ho rekisa letlotlo le sa ameheng; le*
- (f) *bokgoni ba sona ba ho lekanya ka tshepo ditjeho tse amanngwang le letlotlo le sa ameheng nakong ya ntshetsopele ya lona.*

.53 Kgatong ya ntshetsopele ya porojeke ya ka hare, dintlheng tse ding, setheo se ka hlwaya letlotlo le sa ameheng le ho bontsha hore letlotlo le tla hlahisa menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e ka bang teng. Hona ke hobane kgato ya ntshetsopele ya porojeke e tswetse pele ho feta kgato ya phuputso.

.54 Mehlala ya mesebetsi ya ntshetsopele ke:

- (a) moralo, kaho le teko ya pele ho tlhahiso kapa tseo ho qopitswang ho tsona tse so sebedisweng, le mehlala;
- (b) moralo wa disebediswa, ditjiki, dipopo le ditaye tse sebedisang thekenoloji e ntjha;
- (c) moralo, kaho le tsebetso ya faboriki ya mantlha eo e seng ya boholo ba moruo bo ka kgonahatsang tlhahiso kapa tshebediso ha ho phaellwa

GRAP 31

ditshebeletso;

(d) moralo, kaho le teko ya kgetho e kgethilweng ya le letjha kapa le ntlafaditsweng letlotlo, disebediswa, dihlahiswa, ditshebetso, mekgwa kapa ditshebeletso; le

(e) ditjeho tsa diwebesaete le dinolo tse itseng.

- .55 Mohlala wa ditjeho tsa phuputso le ntshetsopele ke moo lefapha la tshireletso le fuputsa mekgwa wa dibetsa e be hamorao le o ntshetsa pele. Ditjeho tsa phuputso di kenyelletsa ditjeho tse bileng teng tsa ho hlahloba mekgwa e meng e fapaneng, kaho ya mekgwa o sisintsweng, moralo le phethelo ya mekgwa o ka sebediswang. Ditjeho tsa ntshetsopele di kenyelletsa ho etsa moralo ka sebele, ho leka le ho ntshetsa pele mekgwa wa dibetsa. Ditjeho di ananelwa ho tloha nakong eo ho nkuwang qetoya hore ntshetsopele e tla atleha.
- .56 Ho bontsha ka moo letlotlo le sa ameheng le tla hlahisa menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e ka bang teng, setheo se lekola menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e tla amohelwa ho tswa ho letlotlo ka ho sebedisa dintlaththeo tse Maemong a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete kapa Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete, ka moo ho tshwanelehileng. Haeba letlotlo le tla hlahisa menyetla ya moruo feela ka ho tswakwa le matlotlo a mang, setheo se sebedisa kgopolo ya dikarolo tse hlahisang tjhelete Maemong a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete.
- .57 Ho fumanaha ha mehlodi ya ho phetha, ho sebedisa le ho fumana menyetla letlotlong le sa ameheng ho ka bontshwa, ho tea mohlala, ka moralo wa tshebetso o bontshang mehlodi ya thekeniki, tjhelete le e meng e hlokehang le bokgoni ba setheo ba ho iphumanela mehlodi eo. Dintlheng tse ding, setheo se bontsha ho fumanaha ha tjhelete ka ntle ka ho fumana sesupo sa moadimi kapa monehi wa tjhelete sa maikemisetse a hae a ho thusa moralo ka tjhelete.
- .58 Mekgwa ya setheo ya ho aba ditjeho hangata o ka lekanya ka tshepo ditjeho tsa ho hlahisa letlotlo le sa ameheng ka hare, le kang ditjeho tsa meputso le tse ding tse hlahileng ha ho fumanwa matshwao a kgwebo, ditokelo tsa ho kopitsa kapa dilaesentshe kapa ntshetsopele ya dinolo tsa khomputa.
- .59 ***matshwao a tlhahiso a hlahisitsweng ka hare, dihlooho tsa ditaba, dihlooho tsa diphatlatso, manane a bareki le matlotlo a tshwanang ka boleng a ke ke a ananelwa e le matlotlo a sa ameheng.***
- .60 Ditjeho tsa matshwao a tlhahiso a hlahisitsweng ka hare, dihlooho tsa ditaba, dihlooho tsa diphatlatso, manane a bareki le matlotlo a tshwanang ka boleng a ke ke a arohangwa le ditjeho tsa ho ntshetsa pele tshebetso ya setheo ka kakaretso. Ka lebaka leo, matlotlo a jwalo ha a ananelwe e le matlotlo a sa

ameheng.

- .61 Mohlala, masepala o ntshetsa pele polokelo ya dintlha tsa beng ba thepa e tla sebediswa ho fumana hore ke mang ya ruileng thepa e kahara sebaka sa taolo ya masepala. Polokelo ya dintlha e tla thusa masepala ho bontsha dibaka tse itseng moo ditshebeletso di hlokehang kapa moo di ka ntlafatswang. Ditjeho tse tla hlaha ntshetsopeleng ya polokelo ya dintlha e ke ke ya fapanngwa le ditjeho tse bileng teng ha masepala o phethahatsa ditlamo tsa ona tsa ketsamelao tsa ho fumantsha baahi ka ditshebeletso. Ntshetopele ya polokelo ya dintlha tsa beng ba thepa e ikamahanya le ditlhoko tsa ketsamelao. Ditjeho tse jwalo di lokela ho ananelwa e le tshenyehelo bakeng sa letlotlo le sa ameheng ho latela temana ya .59.
- .62 Mohlala o mong e tla ba moo lefapha la tshireletso le bontshang meedi ya mabopo le bofakatshe ba mawatlle a potapotileng le bopo la Aforikaborwa. Lesedi le fumanweng le tla sebediswa ke lefaphalho fana ka tshebeletso e ntlafetseng le e atlehileng ho feta. Ditjeho tsa ntshetsopele le ho hlophisa dimapa tse na e lokela ho ananelwa e le tshenyehelo e seng letlotlo le sa ameheng. Le ha ho le jwalo, dikopi tsa dimapa hape di ka bolokelwa thekiso ke lefapha, mme maamong ana Maemo a GRAP a Direkiswang a lokela ho sebediswa.

Ditjeho tsa letlotlo le sa ameheng le hlahisitsweng ka hare

- .63 Ditjeho tsa letlotlo le sa ameheng le hlahisitsweng ka hare bakeng sa temana ya .27 ke paloyohle ya ditjeho tse bileng teng ho tloha ka letsatsi leo letlotlo le sa ameheng le fihlellang la mantlha ditekanyetso tsa kananelo tse ditemaneng tsa .23, .24 le .52. Temana ya .70 e hanela kgutlisetso ya ditjeho tse neng di ananetswe e le tshenyehelo nakong e fetileng.
- .64 Ditjeho tsa letlotlo le sa ameheng le hlahisitsweng ka hare le kenya ditjeho tsohle tse amanngwa ka ho otlotlola tse hlokehang ho theha, ho hlahisa le ho hlophisa letlotlo hore le kgone ho sebetsa ka mokgwa o rerilweng ke botsamaisi. Mehlala ya ditjeho tse amanngwang ka ho otlotlola ke:
- (a) ditjeho tsa matlotlo le ditshebeletso tse sebediswang kapa tse qetwang ha ho hlahiswa letlotlo le sa ameheng;
  - (b) ditjeho tsa menyetla ya basebeletsi (jwalo ka ha ho hlahiswa Maamong GRAP a Menyetla ya Basebeletsi) e hlahang tlhahisong ya letlotlo le sa ameheng;
  - (c) ditefello tsa ho ngodisa tokelo ya semolao; le
  - (d) ho fokotsa butle boleng ba dipeitente le dilayesentshe tse sebedisetswang ho hlahisa letlotlo le sa ameheng.

Maemo a GRAP a Ditjeho tsa Kadimo a bolela ditekanyetso bakeng sa

GRAP 31

kananelo ya tswala e le ntlha ya ditjeho tsa letlotlo leo e leng letlotlo le hlophiswang nakong e telele.

.65 Tse latelang ha se dikarolo tsa ditjeho tsa letlotlo le sa ameheng le hlahisitsweng ka hare:

- (a) ditjeho tsa thekiso, taolo le tse ding tse akaretsang tsa tsamaiso ntle le ha ditjeho di ka amanngwa ka ho otloloha le ho hlophisetsa letlotlo tshebediso;
- (b) dihlokabokgoni tse hlwauweng le ditahlehelo tsa tshebetso tsa mantlha tse bileng teng pele letlotlo le fihlella boemo ba tshebediso bo rerilweng;
- (c) ditjeho tsa ho rupella basebeletsi hore ba kgone ho sebedisa letlotlo.

Mehlala e hlalosang tsa temana ya .63

Setheo se ntshetsa pele mokgwa o motjha wa ho hlophisa dinyewe tsa lekgotla le phahameng la dinyewe ka bokgoni bo eketsehileng bo tla kgonahatsa phaello ya ditshebeletso e eketsehileng. Nakong ya selemo sa tjhelete se fellang ka Hlakubele 20X6, ditjeho tse bileng teng bakeng sa ntshetsopele ya mokgwa e bile R1 000, eo karolo ya yona ya R900 e etsahetseng pele ho 1 Hlakubele 20X6 ha R100 yona e etsahetse pakeng tsa 1 Hlakubele 20X6 le 31 Hlakubele 20X6. Setheo se kgona ho bontsha hore, kamora la 1 Hlakubele 20X6, mokgwa o sa tswa hlahiswa o ile wa fihlella ditekanyetso tsa kananelo e le letlotlo le sa ameheng. Bokalo ba tshebeletso e ka fumanehang hape ba mokgwa (ho kenyelletswa phallo e tswang ya tjhelete ya kamoso ya ho phetha ntshetsopele ya mokgwa pele o fumana bakeng sa tshebediso) e lekanngwa hore ke R500.

Qetellong ya selemo sa tjhelete, mokgwa o phethilweng o ananelwa e le letlotlo le sa ameheng ka theko ya R100 (ditjeho tse bileng teng ho tlohela ka letsatsi leo ditekanyetso tsa kananelo di neng di fihlellwa, ke hore 1 Hlakubele 20X6). Ditjeho tsa R900 tse bileng teng pele ho 1 Hlakubele 20X6 di ananelwa e le ditjeho hobane ditekanyetso tsa kananelo ha di a ka tsa fihlellwa ho fihlela la 1 Hlakubele 20X6. Ditjeho tsena ha se karolo ya theko ya mokgwa e ananetsweng pehelong ya boemo ba tjhelete.

Nakong ya selemo sa tjhelete se fedileng ka 31 Hlakubele 20X7, ditjeho tse bileng teng ke R2 000. Pheletsong ya selemo sena sa tjhelete, bokalo ba tshebeletso e ka fumanehang hape ba mokgwa (ho kenyelletswa phallo e tswang ya tjhelete ya kamoso ya ho phetha ntshetsopele ya mokgwa pele o fumana bakeng sa tshebediso) e lekanngwa hore ke R1 900.

Qetellong ya selemo sa tjhelete sa 20X7, theko ya ho ntshetsa pele mokgwa ke R2 100 (R100 ya ditjeho tse ananetsweng pheletsong ya selemo sa 20X6 eketsa R2 000 ya ditjeho tse ananetsweng selemong sa tjhelete sa 20X6). Setheo se ananela tahlehelo ya bofokodi ya R200 ho fetola bokalo ba nnete ba mokgwa o ntsheditsweng pele, pele ho tahlehelo ya bofokodi (R2 100) hore e

GRAP 31

be bokalo ba tshebeletso e ka fumanehang hape ba ona (R1 900). Tahlehelo ena ya bofokodi e tla kgutliswa nakong e latetseng haeba ditlhoko tsa ho kgutlisa tahlehelo ya bofokodi tse Maamong a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete di fitlhellwa.

Kananelo ya tshenyehelo

- .66** *Ditjeho tsa letlotlo le sa ameheng di tla ananelwa e le tshenyehelo ha di etsahala ntle le ha di le karolo ya theko ya letlotlo le sa ameheng le fihlellang ditekanyetso tsa kananelo (bona ditemana tsa .21 ho isa ho .65).*
- .67** Dintlheng tse ding, ditjeho tse hlahileng ho fumantsa setheo menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng, empa ho se letlotlo le sa ameheng kapa letlotlo le leng le hapuwang kapa le hlahiswang le ka ananelwang. Maamong a phaello ya dithoto, setheo se se ananela ditjeho tse jwalo e le tshenyehelo ha se na le tokelo ya ho fihlella dithoto tseo. Maamong a phaello ya ditshebeletso, setheo se ananela ditjeho e le tshenyehelo ha se amohela ditshebeletso. Mohlala, ditjeho tsa phuputso di ananelwa e le tshenyehelo ha di etsahala (bona temana ya .49). Mehlala e meng ya ditjeho tse ananelwang e le tshenyehelo ha di etsahala e kenyelletsa ditjeho tsa:
- (a) mesebetsi ya ho qala kgwebo (ke hore ditjeho tsa ho qala kgwebo), ntle le ha ditjeho di kenyelletswa thekong ya letlotlo la thepa, polante le sesebediswa ho latela Maemo a GRAP a Thepa, Polante le Sesebediswa. Ditjeho tsa ho qala kgwebo di ka kenye ho ditjeho tsa ho thena te kang ditjeho tsa semolao le tsa direkoto tse hlahang thehong ya setheo sa molao, ditjeho tsa ho bula mohaho kapa tshebetso (ke hore, ditjeho tsa pele ho bulwa) kapa ditjeho tsa ho qala kgwebo e ntjha kapa ho kgakola dihlahiswa kapa ditshebetso tse ntjha (ke hore ditjeho tsa pele ho ditshebetso);
  - (b) mesebetsi ya thupello;
  - (c) mesebetsi ya papatso le tsebahatsa (ho kenyelletswa diphuthela tsa ditokomane, mabekere, dihempe kapa dikepisi le diphephetjhana tsa lesedi; le
  - (d) pehobotjha kapa tlhophisobotjha ya karolo ya setheo kapa setheo sohle.
- .68** Setheo se na le tokelo ya ho fihlella dithoto ha di le tsa sona. Jwalo feela, se na le tokelo ya ho fihlella dithoto ha di hlahisitswe ke moabi ho latela dipehelo tsa konteraka ya kabo ya dithoto mme setheo se tlama moabi hore a fihlise dithoto bakeng sa ho fumantshwa tefo. Ditshebeletso di amohelwa ha di ajwa ke moabi ho latela konteraka ya ho di fihlisa ho setheo e seng ha setheo se di sebedisa ho fana ka tshebeletso e ngnwe; mohlala, ho fana ka lesedi ka tshebeletso ho basebedisi ba tshebeletso eo.

- .69 Temana ya .66 ha e hanele setheo ho ananela tefo ya ka pele e le letlotlo ha tefello ya dithoto e entswe pele setheo se amohela tokelo ya ho fihlella dithoto tseo. Jwalo feela, temana ya .66 ha e hanele setheo ho ananela tefo ya ka pele e le letlotlo ha tefello ya ditshebeletso e entswe pele setheo se amohela ditshebeletso tseo.

Ditshenyehelo tse fetileng tse sa tshwanelang ho ananelwa e le letlotlo

- .70 *Ditjeho tsa letlotlo le sa ameheng leo qalong le ileng la ananelwa e le tshenyehelo tlasa Maemo ana di ke ke tsa ananelwa e le karolo ya theko ya letlotlo le sa ameheng letsatsing le tlang.***

Tekanyo e latetseng

- .71 *Setheo se kgethang mohlala wa theko temaneng ya .73 kapa mohlala wa tekanyobotjha temaneng ya .74 e le leano la sona la tshupatlotlo. Haeba letlotlo le sa ameheng le tlalehwa bakeng sa ho sebedisa mohlala wa tekanyobotjha, matlotlo ohle a mang a sehlopheng sa lona a tla tlalehwa ka ho sebedisa mohlala o tshwanang, ntle le ha ho se na maraka o sehlahlo bakeng sa matlotlo ao.***
- .72 *Sehlopha sa matlotlo a sa ameheng ke sehlopha sa matlotlo a sebopelo le tshebediso e tshwanang ditshebetsong tsa setheo. Matlotlo a leng kahara sehlopha sa matlotlo a sa ameheng a lekanngwa botjha ka nako e le nngwe ho thibela tekanyobotjha e kgethang matlotlo le ho tlaleha bokalo bo dipehelong tsa tjehele bo e leng motswako wa ditheko le boleng ho tloha ka matsatsi a fapaneng.***

Mohlala wa ditheko

- .73 *Kamora kananelo ya mantlha, letlotlo le sa ameheng le tla nkwa ka theko ho tloswa phokotso ya boleng butle le ha e ka ba efe ya pokello le ditahlehelo le ha e ka ba dife tsa bofokodi tsa pokello.***

Mohlala wa tekanyotjha

- .74 *Kamora kananelo ya mantlha, letlotlo le sa ameheng le tla nkwa ka bokalo bo lekantsweng botjha, e leng boleng ba lona bo kgotsofatsang ka letsatsi la tekanyobotjha ho tloswa phokotso ya boleng butle le ha e ka ba efe ya pokello e latetseng le ditahlehelo le ha e ka ba dife tsa bofokodi tsa pokello tse latetseng. Bakeng sa ditekanyobotjha tlase Maemo ana, boleng bo kgotsofatsang bo tla lekanngwa ka ho sheba marakeng o sehlahlo. Ditekanyobotjha di tla phetwa kgafetsa hoo letsatsing la tlaleho bokalo ba nnete ba letlotlo bo ke keng ba fapana haholo le boleng ba lona bo kgotsofatsang. Tshwaro ya tlaleho bakeng sa ditekanyobotjha e***

bontshitswe ditemaneng tsa .84 ho isa ho .87.

- .75 Mohlala wa tekanyobotjha ha o dumelle:
- (a) tekanyobotjha ya matlotlo a sa ameheng a sa ananelwa e le matlotlo nakong e fetileng; kapa
  - (b) kananelo ya mantlha ya matlotlo a sa ameheng ka bokalo boo e seng theko.
- .76 Mohlala wa tekanyobotjha o sebediswa kamora hore letlotlo le ananelwe la mantlha ka theko. Le ha ho le jwalo, haeba e le karolo feela ya theko ya letlotlo le sa ameheng e ananelwang e le letlotlo hobane letlotlo le sa fihlella ditekanyetso tsa kananelo ho fihlela tshebetso e tsamaile nakwana (bona temana ya .63), mohlala wa tekanyobotjha o ka sebediswa ho letlotlo leo lohle. Ho feta moo, mohlala wa tekolobotjha o ka sebediswa ho letlotlo le sa ameheng le amohetsweng ka phapanyetsano e se nang poello e totobetseng (bona ditemana tsa .38 le .39).
- .77 Ha ho a tlwaeleha hore maraka o sehlahlo o be teng bakeng sa letlotlo le sa ameheng, le hoja sena se ka etsahala. Mohlala, maraka o sehlahlo o ka ba teng bakeng sa dihlopha tse tshwanang tse ka fetiswang ntle le dithibello tsa dilaesentshe kapa dikabelo tsa tlhahiso tseo setheo se di hapileng ho setheo se seng. Le ha ho le jwalo, maraka o sehlahlo ha o kgone ho ba teng mabapi le matshwao a tlhahiso, dihooho tsa ditaba dikoranteng, ditokelo tsa diphatlalatso tsa mmimo le difilimi, dipeitente kapa matshwao a kgethollang kgwebo, hobane le leng le le leng la matlotlo ana le a ikgetha. Hape, le hoja matlotlo a sa ameheng a rekwa le ho rekiswa, dikonteraka ho rerisanwa ka tsona pakeng tsa bareki le barekisi ka bomong, mme diphapanyetsano ha di atise ho ba ngata. Mabakeng ana, theko e lefellelsweng letlotlo le le leng e ke ke ya fana ka bopaki bo lekaneng ba boleng bo kgotsofatsang ba le leng. Ho feta moo, batho ka kakaretso ha ba atise ho fihlella ditheko.
- .78 Makgetlo a ditekanyobotjha nakong a laolwa ke diphetophetoho tsa boleng bo kgotsofatsang ba matlotlo a sa ameheng a lekanngwang botjha. Haeba boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo le lekanngwang botjha bo fapane haholo le bokalo ba nnete, tekanyo botjha e nngwe e a hlokeha. Matlotlo a mang a sa ameheng a ka bontsha diphetoho tse kgolo tse matla tsa boleng bo kgotsofatsang, mme sena se ka hloka hore ho be le ditekanyobotjha tsa selemo ka seng. Ditekanyobotjha tse jwalo ha di hlokehe bakeng sa matlotlo a sa ameheng a nang le diphetophetoho tse nyane feela tsa boleng bo kgotsofatsang.
- .79 Haeba letlotlo le sa ameheng le ka lekanngwa botjha, phokotso ya boleng butle le ha e ka ba efe ya pokello ka letsatsi la tekanyobotjha:
- (a) e phetwa botjha ka karolo e tshwanelehileng ka phetoho ya bokalo ba nnete bohle ba letlotlo hore bokalo ba nnete ba letlotlo kamora

GRAP 31

tekanyobotjha le lekane le boleng ba lona bo lekantsweng botjha; kapa

- (b) e fediswa papisong le bokalo ba nnete bohle ba letlotlo le bokalo ba nete bo boletsweng botjha ho ba bokalo bo lekantsweng botjha ba letlotlo.

Bokalo ba phetolo e hlahang ho polelobotjha kapa tlhakolo ya phokotso ya boleng ya pokello ke karolo ya keketso kapa phokotso ya boleng ba nnete bo tlalehwang ho latela ditemana tsa .84 le .85.

.80 *Haeba letlotlo le sa ameheng sehlopheng sa matlotlo a sa ameheng a lekantsweng botjha a sa kgone ho lekannngwa botjha hobane ho se na maraka o sehlahlo bakeng sa letlotlo leo, letlotlo le tla nkwa ka theko ya lona ho tloswa phokotso ya boleng butle le ha e ka ba efe ya pokello le ditahlehelo tsa bofokodi.*

.81 *Haeba boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo le sa ameheng le lekantsweng botjha bo se bo sa kgone ho fumanwa ka ho sheba ho maraka o sehlahlo, bokalo ba nnete ba letlotlo e tla ba bokalo ba lona bo lekantsweng botjha ka letsatsi la ho qetela la tekanyobotjha ka ho sheba maraka o sehlahlo ho tloswa phokotso ya boleng butle le ha e ka ba efe ya pokello e latetseng le ditahlehelo le ha e ka ba dife tsa bofokodi tsa pokello tse latetseng.*

.82 Hore e be maraka o sehlahlo ha o sa le yo bakeng sa letlotlo le sa ameheng le lekantsweng botjha o ka supa hore letlotlo le ka ba le bofokodi le hore le ka hloka ho lekwa ho latela Maemo a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete kapa Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete, jwalo ka ha ho tshwanelehile.

.83 Haeba boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo bo ka fumanwa ka ho sheba maraka o sehlahlo letsatsing le latetseng la tekanyo, mohlala wa tekanyobotjha o a sebediswa ho tloha ka letsatsi leo.

.84 *Ha bokalo ba nnete ba letlotlo le sa ameheng bo eketswa ka lebaka la tekanyobotjha, keketse e tla kenngwa ka ho otloloha ho masalla a tekanyobotjha. Le ha ho le jwalo, keketso e tla ananelwa ho phaello kapa kgaello hoo e kgutlisetsang morao phokotso ya tekanyobotjha ya letlotlo lona leo le neng le ananetswe nakong e fetileng ho phaello kapa kgaello.*

.85 *Haeba bokalo ba nnete ba letlotlo le sa ameheng bo fokotswa ka lebaka la tekanyobotjha, phokotso e tla ananelwa ho phaello kapa kgaello. Le ha ho le jwalo, phokotso e tla kenngwa ka ho otloloha ho matlotlo a nete ka tekanyo ya balantshe le ha e le efe e teng ya kherediti e ho masalla a tekanyobotjha mabapi le letlotlo leo. Phokotso e ananelwang ka ho otloloha ho matlotlo a nete e fokotsa bokalo ba pokello ho matlotlo a nete tlasa sehlooho sa masalla a tekanyobotjha.*

.86 Masalla ohle a tekanyobotjha ya pokello kapa karolo ya ona e kenyelleditsweng

GRAP 31

ho matlotlo a nete e ka fetisetswa ka ho otloloha ho phaello kapa kgaello ya pokello ha letlotlo le sa ameheng le hulelwa kananelo. Hona ho ka kenya ho fetisa masalla ohle kapa karolo ya ona ha matlotlo a amanang le masalla a phomotswa kapa a rekiswa. Le ha ho le jwalo, a mang a masalla a ka fetiswa e le matlotlo a sebedisitsweng ke setheo. Maemong a jwalo, bokalo ba masalla a fetisitsweng e tla ba phapang pakeng tsa phokotso ya boleng butle e thehilweng ho bokalo ba nnete bo lekantsweng botjha ba letlotlo le phokotso ya boleng butle e neng e tla ananelwa e thehilwe ho theko ya qalong ya matlotlo. Diphetiso tse tswang ho masalla a tekanyobotjha ho ya ho masalla kapa kgaello ya pokello ha di etswe ka phaello kapa kgaello.

- .87 Tataiso ya phello ya makgetho a lekeno, ha eba a le teng, a hlahang ho tekanyobotjha ya matlotlo a sa ameheng e ananelwa le ho senolwa ho latela Maemo a Matjhaba a Tshupatlotlo (International Accounting Standard) a Lekgetho la Lekenno (Income Taxes).

Nako ya tshebediso

- .88 ***Setheo se tla lekola hore na nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng e ballwa nako kapa ha e ballwe nako mme, haeba e ballwa nako, bolelele ba nako eo ya tshebetso, kapa palo ya dikarolo tsa tlhahiso kapa tse jwalo tse etsa nako eo ya tshebediso. Letlotlo le sa ameheng le tla nkwa ke setheo e le le nang le nako ya tshebediso e ka balwang ha, ho latela tshekatsheko ya dintlha tsohle tse tshwanetseng, ho se na moedi o bonahala wa kamoso wa nako eo letlotlo le ka lebellwang ho hlahisa phallo e kenang ya tjehele bakeng sa setheo, kapa ho fana ka menyetla e lebelletsweng.***
- .89 Tlaleho ya letlotlo le sa ameheng e theilwe ho nako ya tshebediso. Letlotlo le sa ameheng le nang le nako ya tshebediso e ka balwang le fokotsa boleng butle (bona ditemana tsa .97 ho isa ho .106), mme letlotlo le sa ameheng le nang le nako ya tshebediso e ke keng ya balwa ha e fokotswe boleng jwalo (bona ditemana tsa .107 ho isa ho .110). Mehlala e hlalosa e tlang le Maemo ana e hlalosa tshebetso ya nako ya tshebediso bakeng sa matlotlo a sa ameheng a fapaneng, le tlaleho e latetseng bakeng sa matlotlo ao ho latela ditshebetso tsa nako ya tshebediso.
- .90 Dintlha tse ngata di elwa hloko ha ho fumanwa nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng, ho kenyelletswa:
- (a) tshebediso e lebelletsweng ya letlotlo ke setheo le hore na letlotlo le ka tsamaiswa ka bokgoni ke sehlopha se seng sa batsamaisi;
  - (b) phethapheto ya bophelo ba sehlahiswa e tlwaelehileng bakeng sa letlotlo le lesedi la bohle la ditekanyo tsa nako ya tshebediso ya matlotlo a tshwanang a sebediswang ka mokgwa o tshwanang;

GRAP 31

- (c) ho siuwa ke nako ha thekeniki, thekenoloji, kgwebo kapa mofuta o mong;
- (d) botsitso ba indaseteri eo setheo se sebetsang ho yona le diphetoho tsa tlhoko marakeng bakeng sa sephetho sa dihlahiswa kapa ditshebeletso tse tswang ho letlotlo;
- (e) diketso tse lebelletsweng ke baphehisani kapa ba ka bang baphehisani;
- (f) boemo ba ditjeho tsa tlhokomelo bo hlokehang ho fumana menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ho tswa ho letlotlo le bokgoni le maikemisetso a letlotlo a ho fihlella boemong boo;
- (g) nako ya taolo eo letlotlo le leng tlasa yona le meedi ya molao kapa e tshwanang tshebedisong ya letlotlo, jwalo ka matsatsi a ho fellwa ke nako a dilisi tse amehang; le
- (h) hore na nako ya tshebediso ya letlotlo e laolwa ke nako ya tshebediso ya matlotlo a mang a setheo.

- .91   Lereo 'e sa ballweng nako ha e bolele 'e se nang bofelo'. Nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng e bontsha feela hore boemo ba ditjeho ts tlhokomelo tsa kamoso tse hlokehang ho hlokomela letlotlo boemong ba lona ba tshebetso bo lekanngwa nakong ya ho lekanya nako ya tshebediso ya letlotlo, le bokgoni le maikemisetso a letlotlo a ho fihlella boemong boo. Sephetho sa hore nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng ha e a balwa ha e a tshwanela ho laolwa ke ditjeho tsa kamoso tse rerilweng tse fetang tse hlokehang ho hlokomela letlotlo boemong ba lona ba tshebetso.
- .92   Ha ho shejwa nalane ya diphetoho tse potlakileng tsa thekenoloji, dinolo tsa dikhomputa le matlotlo a mang a mangata a tlasa kगतello ya ho siuwa ke nako ha thekenoloji. Ka lebaka leo, ho ka etsahala e be nako ya tsona ya tshebediso e kgutshwane.
- .93   Nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng e ka ba telele kapa ya hloka nako e beilweng. Hosanetefatswang ho dumella tekanyo ya nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng ka mokgwa wa hloko, empa ha ho dumelle ho kgetha nako ya tshebediso e kgutshwane haholo hoo ho sa utlwahaleng.
- .94   ***Nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng e hlahang ho dilekane tse tlamang (ho kenyelletswa ditokelo tsa dikonteraka) e ke ke ya feta nako ya selekane se tlamang, empa e ka ba kgutshwane ho ya ka nako eo setheo se lebelletseng ho sebedisa letlotlo ho yona. Haeba dilekane tse tlamang (ho kenyelletswa ditokelo tsa dikonteraka) di ka fetiswa bakeng sa nako e kgutshwane e ka ntjhafatswang, nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng e tla kenyelletsa dinako tsa ntjhafatso feela haeba ho na le bopaki ba ntjhafatso ya tshehetso ya setheo e se nang ditjeho tse phahameng.***

- .95 Ho ka ba le dintlha tsa moruo, sepolotiki, kahisano le semolao tse susumetsang nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng. Dintlha tsa moruo, sepolotiki le kahisano di laola nako eo ho yona setheo se tla amohelang menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng. Dintlha tsa semolao di ka thibela ngotla nako eo ho yona setheo se laolang phihlello ya melemo ya moruo le menyetla e lebelletsweng ya menyetla ena. Nako ya tshebediso ke e kgutshwanyane ho dinako tse laolwang ke dintlha tsena.
- .96 Boteng ba dintlha tse latelang, hara tse ding, bo bontsha hore setheo se tla kgona ho ntjhafatsa dilekane tse tlamang (ho kenyelletswa ditokelo tsa dikonteraka) ntle le ditjeho tse phahameng:
- (a) ho na le bopaki, boo mohlomong bo tshehetswang ka boitsebelo, hore dilekane tse tlamang (ho kenyelletswa tsa dikonteraka) di tla ntjhafatswa. Haeba ntjhafatso e laolwa ke tumello ya setho sa boraro, hona ho kenyelletsa bopaki ba hore setho sa boraro se tla fana ka tumello;
  - (b) ho na le bopaki ba hore maemo le ha e ka ba afe a hlokehang ho fumana ntjhafatso a tla kgotsofatswa; le
  - (c) ditjeho tse tobileng setheo tsa ntjhafatso ha di hodimo ha ho bapiswa le menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ho phallela ka lebaka la ntjhafatso.
- Haeba ditjeho tsa ntjhafatso di le hodimo ha ho bapiswa le menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ho phallela ho setheo ka lebaka la ntjhafatso, ditjeho tsa 'ntjhafatso' di emetse, bonneteng, ditjeho tsa ho hapa letlotlo le letjha le sa ameheng letsatsing la ntjhafatso.

Matlotlo a sa ameheng a nang le nako ya tshebediso e kgonang ho balwa

Nako ya phokotso ya boleng butle le mokgwa wa phokotso ya boleng butle

- .97 *Bokalo bo tla fokotswang boleng ba letlotlo le sa ameheng le nang le nako ya tshebediso e ka balwang bo tla ajwa ka mokgwa o hlophisitsweng nakong ya tshebediso ya lona. Phokotso ya boleng butle e tla qala ha letlotlo le fumaneha hore le sebediswe, ke hore, ha le le sebakeng le maemong a hlokehang hore le lokele tshebetso ka mokgwa o rerilweng ke botsamaisi. Phokotso ya boleng butle e tla kgaotsa ka letsatsi leo kananelo ya letlotlo e hulwang ka lona. Mokgwa wa phokotso ya boleng butle o sebedisitsweng o tla bontsha tsela eo ka yona menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ya letlotlo e lebelletsweng ho sebediswa ke setheo. Haeba tsela eo e ke ke ya fumanwa ka tshepo, mokgwa wa tekano o tla sebediswa. Tefiso ya*

phokotso ya boleng bakeng sa nako ka nngwe e tla ananelwa ho masalla kapa kgaello ntle le ha Maemo ana kapa a mang a dumella kapa a laela hore e kenyelletswe ho bokalo ba nnete ba letlotlo le leng.

- .98 Motswako wa mekgwa ya phokotso ya boleng butle o ka sebediswa ho aba bokalo ba phokotso ya boleng butle ba letlotlo ka mokgwa o hlophisitsweng nakong ya tshebediso ya lona. Mekgwa ena e kenyelletsa mokgwa wa tekano, mokgwa wa boleng bo fokotsehang le mokgwa wa tshebediso ya nnete. Mokgwa o sebediswang o kgethwa o theilwe hodima tsela e lebelletsweng ya tshebediso ya menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e ahelletsweng ho letlotlo mme e sebediswa ka mokgwa o sa fetoheng ka nako tsohle, ntle le ha ho na le phetoho ya mokgwa o lebelletsweng wa tshebediso ya menyetla eo ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng.
- .99 Phokotso ya boleng butle e atisa ho ananelwa ho masalla kapa kgaello. Le ha ho le jwalo, ka dinako tse ding, menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e ahelletsweng letlotlong di monngwa tlhahisong ya matlotlo a mang. Maamong ana, tefiso ya phokotso ya boleng butle ke karolo ya theko ya letlotlo le leng mme e kenyelleditswe ho bokalo ba lona ba nnete. Mohlala, phokotso ya boleng butle ba matlotlo a sa ameheng a sebediswang tshehetsong ya tlhahiso e kenyelleditswe ho bokalo ba nnete ba direkiswang (bona Maemo a GRAP a Direkiswang).

Boleng ba masalla

- .100 ***Boleng ba masalla ba letlotlo le sa ameheng le nang le nako ya tshebediso e ka balwang le tla nkwa le le letho (zero), ntle le:***
- (a) ho na le tshepiso ya setho sa boraro ya ho hapa letlotlo qetellong ya nako ya lona ya tshebediso; kapa***
  - (b) ho na le maraka o sehlahlo bakeng sa letlotlo mme:***
    - (i) boleng ba masalla bo ka fumanwa ka ho leba marakeng oo; mme***
    - (ii) ho ka kgoneha hore maraka o jwalo o tla ba teng qetellong ya nako ya tshebediso ya letlotlo.***
- .101 Bokalo bo tla fokotswang boleng ba letlotlo le nang le nako ya tshebediso e ka balwang e fumanwa kamora ho tlosa boleng ba lona bo kgotsofatsang. Boleng ba masalla boo e seng zero bo bolela hore setheo se lebelletse ho rekisa letlotlo le sa ameheng pele ho pheletso ya tshebediso ya lona e molemo.
- .102 Tekanyo ya boleng ba masalla ba letlotlo e theilwe ho bokalo bo ka fumanehang hape ho tswa ho thekiso ka tshebediso ya ditheko tsa jwale ka letsatsi la tekanyo bakeng sa thekiso ya letlotlo le tshwanang le fihlileng pheletsong ya nako ya lona ya tshebediso mme le sebedisitswe tlasa maemo a

GRAP 31

tshwanang le ao setheo se tla sebediswa tlasa ona. Boleng ba masalla bo lekolwa botjha bonyane letsatsing ka leng la tlaleho. Phetoho ya boleng bo kgotsofatsang ba letlotlo e tlalehwa e le phetoho ya tekanyo ya tshupatlotlo ho latela Maemo a GRAP a Dipholisi tsa Tshupatlotlo, Diphetoho tsa Ditekanyo tsa Tshupatlotlo le Diphoso.

- .103 Boleng ba masalla ba letlotlo le sa ameheng bo ka eketseha ho fihla ho bokalo bo lekanang kapa bo fetang bokalo ba nnete ba letlotlo. Haeba ho le jwalo, tefiso ya phokotso ya boleng butle ke zero ntle le ha boleng ba lona ba masalla kamora moo bo fokotseha ho fihla ho bokalo bo ka tlase ho bokalo ba nnete ba letlotlo.

Tekolobotjha ya nako ya phokotso ya boleng butle le mokgwa wa phokotso ya boleng butle

- .104 *Nako ya phokotso ya boleng butle le mokgwa wa phokotso ya boleng bakeng sa letlotlo le sa ameheng le nang le nako ya tshebediso e ka balwang e tla shejwa botjha bonyang letsatsing ka leng la tlaleho. Haeba nako ya tshebediso e lebelletsweng ya letlotlo e fapane le ditekanyo tsa nako e fetileng, nako ya phokotso ya boleng butle e tla fetolwa ka tshwanelo. Haeba ho bile le phetoho ya tsela e lebelletsweng ya tshebediso ya menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e ahelletsweng ho letlotlo, mokgwa wa phokotso ya boleng butle o tla fetolwa hore o bontshe tsela e fetohileng. Diphetoho tse jwalo di tla tlalehwa e le diphetoho tsa ditekanyo tsa tshupatlotlo ho latela Maemo a GRAP a Dipholisi tsa Tshupatlotlo, Diphetoho tsa Ditekanyo tsa Tshupatlotlo le Diphoso.*
- .105 Nakong ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng, ho ka bonahala hore tekanyo ya nako ya lona ya tshebediso ha e a tshwaneleha. Mohlala, kananelo ya tahlehelo ya bofokodi e ka bontsha hore nako ya phokotso ya boleng butle e hloka ho fetolwa.
- .106 Ho tsamaeng ha nako, tsela ya menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ho phallela ho setheo ho tswa ho letlotlo le sa ameheng e ka fetoha. Mohlala, ho ka bonahala hore mokgwa wa phokotso ya boleng butle wa balantshe e fokotsehang o tshwanelehile e seng mokgwa wa tekano. Mohlala o mong ke ha tshebediso ya ditokelo e emetsweng ke laesentshe e le ketso e lebelletsweng e tshetjhisitsweng ho dikarolo tse ding tsa moralo wa tshebetso wa setheo. Maamong ana, menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e tswang ho setheo ho ka etsahala e sa amohelwe ho fihlela dinako tsa kamoso.

Matlotlo a sa ameheng a nang le nako ya tshebediso e sa tiiswang.

- .107   *Letlotlo le sa ameheng le nang le nako ya tshebediso e sa tiiswang le ke ke la fokotswa boleng butle.***
- .108   Ho latela Maemo a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete le Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete, setheo se laelwa ho hlahloba letlotlo le sa ameheng le nang le nako ya tshebediso e sa tiiswang kapa letlotlo le sa ameheng le so fumaneheng hore le ka sebediswa bakeng sa bofokodi ka ho bapisa bokalo ba lona bo ka fumanehang hape le bokalo ba lona ba tshebeletso e ka fumanehang hape, ka moo ho tshwanelehileng, le bokalo ba lona ba nnete**
- (a) selemo le selemo, le
- (b) nako le nako ha ho na le sesupo sa hore letlotlo le sa ameheng le ka ba le bofokodi.

Tekolobotjha ya tekolo ya nako ya tshebediso

- .109   *Nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng le sa fokotsweng boleng butle e tla lekolwa botjha nakong ka nngwe ya tlaleho ho fumana hore na diketsahalo le maemo a tswela pele a tshehetsa tekolo ya nako ya tshebediso e sa tiiswang bakeng sa letlotlo leo. Haeba a sa etse jwalo, phetoho ya tekolo ya nako ya tshebediso ho tloha ho e sa tiiswang ho ya ho e tiisitsweng e tla tlalehwa e le phetoho ya tekanyo ya tshupatlotlo ho latela Maemo a GRAP a Dipholisi tsa Tshupatlotlo, Diphetoho tsa Ditekanyo tsa Tshupatlotlo le Diphoso.***
- .110   Bakeng sa matlotlo a sa ameheng a lekanngwang tlasa mohlala wa theko a lekola botjha nako ya thebediso ya letlotlo le sa ameheng e le tiisitsweng e seng le sa tiiswang ho latela Maemo a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete kapa Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete, ka moo ho tshwanelehileng, ke sesupo sa hore letlotlo le ka ba le bofokodi. Ka lebaka leo, setheo se hlahloba letlotlo bakeng sa bofokodi ka ho bapisa bokalo ba lona bo ka fumanehang hape kapa bokalo ba lona ba tshebeletso e ka fumanehang hape, bo fumanwa ho latela Maemo a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete le Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete, ka moo ho tshwanelehileng, ka bokalo ba nnete ba lona, le ho ananela keketso le ha e ka ba efe ya bokalo ba nnete papisong le bokalo bo ka fumanehang hape kapa bokalo ba tshebeletso e ka fumanehang hape, ka moo ho tshwanelehileng, e le tahlehelo ya bofokodi.**

Ho fumaneha hape ha bokalo ba nnete — ditahlehelo tsa bofokodi

- .111 Ho fumana hore na letlotlo le sa ameheng le na le bofokodi, setheo se sebedisa Maemo a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete kapa Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete, ka moo ho tshwanelehileng. Maemo ao a hlalosa nako le ka moo setheo se shebang botjha bokalo ba nnete ba matlotlo a sona, ka moo se fumanang bokalo bo ka fumanehang hape kapa bokalo ba tshebeletso e ka fumanehang hape ba letlotlo le nako ya ho ananela kapa ho hula kananelo ya tahlehelo ya bofokodi.

Diphomotso le dithekiso

- .112 ***Kananelo ya letlotlo le sa ameheng e tla hulwa:***
(a) ***ha le rekiswa (ho kenyelletswa ho rekiswa ka thekisetano e se nang poello e totobetseng); kapa***
(b) ***ha ho se na menyetla ya kamoso ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ho tswa ho tshebediso kapa thekiso ya lona.***
- .113 ***Kuno kapa tahlehelo e hlahang ho kgulo ya kananelo ya letlotlo le sa ameheng e tla kenyelletswa ho phaello kapa kgaello ha letlotlo le hulelwa kananelo (ntle le ha Maemo a GRAP a Dilisi a laela ka mokgwa o mong ho thekiso kapa ho kgirobotjha).***
- .114 Thekiso ya letlotlo le sa ameheng e ka etsahala ka ditsela tse fapaneng (mohl. ka thekiso, ka ho kenela lisi ya thuso ya tjhelete, kapa ka thekisetano e se nang poello e totobetseng). Ha se nka qeto ka letsatsi la ho rekisa letlotlo le jwalo, setheo se sebedisa ditekanyetso tse Maamong a GRAP a Lekeno la Dithekisetano tse nang le Poello e Totobetseng, bakeng sa ho ananela lekeno la thekiso ya dithoto. Maemo a GRAP a Dilisi a sebediswa ho thekiso ka thekiso le kgirobotjha.
- .115 Haeba ho latela ntlhatheo ya kananelo e temaneng ya .23 setheo se ananela bokalong ba nnete ba letlotlo theko ya ntjhafatso ya karolo ya letlotlo le sa ameheng, ka mokgwa oo setheo se hula kananelo ya bokalo ba nnet ba karolo e ntjhafaditsweng. Haeba ho sa kgonehe hore setheo se fumane bokalo ba nnete ba karolo e ntjhafaditsweng, se ka sebedisa ditjeho tsa ntjhafatso e le sesupo sa seo ditjeho tsa ntjhafatso ya karolo e neng e le sona nakong ya kgapo kapa ya tlhahiso ya ka hare.
- .116 Tshepiso e tlamehileng ho fumanwa nakong ya thekiso ya letlotlo le sa ameheng e ananelwa la mantlha e le boleng bo kgotsofatsang. Haeba tefo bakeng sa letlotlo le sa ameheng e tjetjhesiwa, tshepiso e amohetsweng e

GRAP 31

ananelwa la mantlha ka se lekanang le theko ka kheshe. Phapang pakeng tsa bokalo bo boletsweng ba tshepiso le se lekanang le theko ka kheshe e ananelwa e le lekeno la tswala ho latela Maemo a GRAP a Lekeno la Dithekisetsano tse nang le Poello e Totobetseng, a bontshang kuno ya nnete ya diamohelwang.

- .117 Phokotso ya boleng butle bakeng sa letlotlo le sa ameheng le nang le nako ya tshebediso e tiisitsweng ha e kgaotse ha letlotlo le sa ameheng le phomoditswe, ntle le ha letlotlo le fokoditswe boleng ka ho phethahala.

Tsebahatso

Kakaretso

- .118 Setheo se tla tsebahatsa dintho tse latelang bakeng sa sehlopha ka seng sa matlotlo a sa ameheng, se bontsha phapang pakeng tsa matlotlo a sa ameheng a hlahiseditsweng ka hare le matlotlo a mang a sa ameheng:**

- (a) hore na nako ya tshebediso ke e sa tiiswang kapa e tiisitsweng le hore, haeba ke e tiisitsweng, dikgahla tsa nako ya tshebediso kapa phokotso ya boleng butle tse sebedisitsweng;**
- (b) mekgwa ya phokotso ya boleng butle e sebedisitsweng bakeng sa matlotlo a sa ameheng a nang le nako ya tshebediso e tiisitsweng;**
- (c) bokalo ba nnete bo akaretsang le phokotso ya boleng butle le ha e ka ba efe ya pokello (ya pokello ka ditahlehelo tsa bofokodi tsa pokello) qalong le pheletsong ya nako;**
- (d) dintlha tsa tekanyetso tsa pehelo ya tshebediso ya tijelete eo ho yona phokotso ya boleng butle le ha e ka ba efe ya matlotlo a sa ameheng e kenyelleditsweng;**
- (e) kutlwano ya bokalo ba nnete qalong le pheletsong ya nako, e bontshang:**
  - (i) dikeketso, tse bontshang ka ho arohana tseo tse tswang ho ntshetsopele ya ka hare le tse hapetsweng ka thoko;**
  - (ii) diphumano ka phetiso ya mesebetsi pakeng tsa ditheo tse tlasa bolaodi bo tshwanang, phetiso ya mesebetsi pakeng tsa ditheo tse seng tlasa bolaodi bo tshwanang kapa kgwebonyalano;**
  - (iii) dithekiso;**
  - (iv) dikeketso kapa diphokotso nakong e hlahang ho ditekanyobotjha tse tlasa ditemana tsa .75, .84 le .85 (haeba di le teng);**
  - (v) ditahlehelo tsa bofokodi tse ananelwang ho phaello kapa**

GRAP 31

kgaello nakong ho latela Maemo a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete kapa Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete, jwalo ka ha ho tshwaneleha (haeba di le teng);

- (vi) ditahlehelo tsa bofokodi tse kgutlisitsweng ho phaello kapa kgaello nakong ho latela Maemo a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete kapa Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete, jwalo ka ha ho tshwaneleha (haeba di le teng);***
- (vii) phokotso ya boleng butle le ha e ka ba efe e ananetsweng nakong;***
- (viii) diphapang tsa phapanyetsano ya nete tse bakwang ke phetolelo ya dipehelo tsa tjhelete ho ya ho mofuta wa tjhelete ya tlaleho, le ke phetolelo ya kgwebo ya naha esele hore e be mofuta wa tjhelete wa tlaleho wa setheo; le***
- (ix) diphetoho tse ding tsa bokalo ba nnete nakong.***

.119 Setheo se tla tsebahatsa tse latelang ditlhalosong tsa dipehelo tsa tjhelete mabapi le matlotlo a sa ameheng a ntseng a ntshetswa pele:

- (a) Ditjeho tsa pokello tse ananetsweng ho bokalo ba nnete ba matlotlo a jwalo a sa ameheng. Ditjeho tsena di tla tsebahatswa ka kopanyo ho ya ka sehlopha ka seng sa letlotlo le sa ameheng, di bontsha phapano pakeng tsa matlotlo a hlahisitsweng ka hare le a mang a sa ameheng;
- (b) Bokalo ba nnete ba matlotlo a sa ameheng a nkang nako e telele haholo ho qetwa ho feta ho lebelletsweng, ho kenyelletswa mabaka a tieho le ha e ka ba efe;
- (c) Boleng ba nnete ba matlotlo a sa ameheng moo ntshetsopele e emisitsweng (di)nakong ya tlaleho ya jwale kapa e fetileng. Setheo hape se tla tsebahatsa mabaka a ho emisa ntshetsopele ya letloto le ho bontsha hore na ho bile le ditahlehelo tsa bofokodi tse ananetsweng mabapi le matlotlo ana;

Ha se fana ka ditsebahatso ho .119(b) le (c) setheo se tla nka qeto ka mokgwa wa ho tlaleha lesedi le hlokwang, ke hore, ka bonngwe kapa ka kopanyo, mohlala, ka porojeke ka nngwe, ka sehlopha kapa ka motheo o mong o tshwanelehileng.

.120 Sehlopha sa matlotlo a sa ameheng ke sehlopha sa matlotlo a sebopeliso le tshebediso e tshwanang ditshebetsong tsa setheo. Mehlala ya dihlopha tse

GRAP 31

arohaneng e ka kenyelletsa:

- (a) matshwao a tlhahiso;
- (b) dihlooho tsa ditaba le dihlooho tsa diphatlatso;
- (c) dinolo tsa khomphuta;
- (d) dilaesentshe;
- (e) ditokelo tsa ho kopitsa, dipeitente, kapa ditokelo tse ding tsa thepa, ditshebeletso le ditokelo tsa tshebetso;
- (f) ditokelo tsa ho sebedisa matlotlo a leng teng ka tlhaho, mohlala, tokelo ya ho sebedisa metsi;
- (g) difomula, mehlala, ketso le tseo ho qopitswang ho tsona; le
- (h) matlotlo a sa ameheng a tlasa ntshetsopele.

Dihlopha tse boletsweng ka hodimo di arohantswe (kopantswe) ho ba dihlopha tse nyenyane (kgolwanyane) haeba sena se tswala lesedi le tshwanelehileng ho feta bakeng sa basebedisi ba dipehelo tsa tjhelete.

.121 Setheo se tsebahatsa lesedi la matlotlo a sa ameheng a nang le bofokodi ho latela Maemo a GRAP a Bofokodi ba Matlotlo a Hlahisang Tjhelete kapa Bofokodi ba Matlotlo ao e seng a Hlahisang Tjhelete, jwalo ka ha ho tshwaneleha, e le keketso ho lesedi le hlokwa ke temana ya .118 (e)(v) ho isa ho (vii).

.122 Maemo a GRAP a Dipholisi tsa Tshupatlotlo, Diphetoho tsa Ditekanyo tsa Tshupatlotlo le Diphoso a laela setheo ho tsebahatsa sebopeho le bokalo ba phetoho tekanyong ya tshupatlotlo e nang le tshusumetso e matla nakong ya jwale kapa e lebelletsweng hore e tla ba le tshusumetso e matla dinakong tse tlang. Tsebahatso e jwalo e ka hlaha ho diphetoho tsa:

- (a) tekolo ya nako ya tshebediso ya setheo se sa ameheng;
- (b) mokgwa wa phokotso ya boleng butle; kapa
- (c) boleng ba masalla.

.123 Setheo se tla tsebahatsa:

- (a) bakeng sa letlotlo le sa ameheng le lekotsweng e le le nang le nako ya tshebediso e sa tiiswang, bokalo ba nnete ba letlotlo leo le mabaka a tshehetsang tekolo ya nako ya tshebediso e sa tiiswang. Ha se neha mabaka ana, setheo se tla hlalosa dintlha tse bileng le seabo se matla ho fumaneng hore letlotlo le na le nako ya tshebediso e sa tiiswang;**
- (b) tlhaloso, bokalo ba nnete le nako ya phokotso ya boleng butle e setseng ya letlotlo ka leng le sa ameheng le leng bohlokwa dipehelong tsa setheo tsa tjhelete;**

- (c) boteng ba bokalo ba nnete ba matlotlo a sa ameheng ao tokelo ya ona e thibetsweng, mme bokalo ba nnete ba matlotlo a sa ameheng a tetsweng ho ba tiiso bakeng sa mekitlane; le*
- (d) bokalo ba ditshepiso tsa selekane bakeng sa kgapo ya matlotlo a sa ameheng.*

.124 Ha setheo se hlalosa dintlha tse bileng le seabo se matla ho fumaneng hore nako ya tshebediso ya letlotlo le sa ameheng ha e a tiiswa, setheo se nahana ka lenane la dintlha tse temaneng ya .90.

Matlotlo a sa ameheng a lekanngwang kamora kananelo ho sebediswa mohlala wa tekanyobotjha

.125 *Haeba matlotlo a sa ameheng a tlalehwa ka bokalo bo lekantsweng botjha, setheo se tla tsebahatsa tse latelana:*

- (a) ho ya ka sehlopha sa matlotlo a sa ameheng:*
  - (i) letsatsi la ho qala tekanyobotjha ya boleng;*
  - (ii) bokalo ba nnete ba matlotlo a sa ameheng a lekantsweng botjha; le*
  - (iii) bokalo ba nnete bo ka beng bo ananetswe ha sehlopha se lekantsweng botjha sa matlotlo a sa ameheng se ne se lekantswe kamora kananelo ho sebediswa mohlala wa theko o temaneng ya .73;*
- (b) bokalo ba tekanyobotjha ya masalla e amanngwang le matlotlo a sa ameheng qalong le qetellong ya nako ya tlaleho, e bontshang diphetoho nakong ya tlaleho le dithibello le ha e ka ba dife tsa ditefo tsa balantshe ho beng ba matlotlo a nete; le*
- (c) mekgwa le dikgopolo tse matla tse sebediswang tekanyong ya boleng bo kgotsofatsang ba matlotlo.*

.126 Ho ka hlokeha ho kopanya dihlopha tsa matlotlo a lekantsweng botjha hore e be dihlopha tse kgolwanyane bakeng sa tsebahatso. Le ha ho le jwalo, dihlopho ha di kopannwe haeba hona ho tla fella ka kopanyo ya dihlopha tsa matlotlo a sa ameheng a kenyelletsang bokalo bo lekantsweng tlasa mekgwa ya theko le ya tekanyobotjha ka bobedi.

Ditjeho tsa phuputso le ntshetsopele

.127 *Setheo se tla tsebahatsa bokalo ba kopanyo ba ditjeho tsa phuputso le ntshetsopele bo ananetsweng e le ditshenyehelo nakong.*

- .128 Ditjeho tsa phuputso le ntshetsopele di kenya ditjeho tsohle tse amanngwang ka ho otloloha le mesebetsi ya phuputso kapa ntshetsopele (bona ditemana tsa .64 le .65 bakeng sa tataiso ka mofuta wa ditjeho o tla kenyelletswa bakeng sa ditlhoko tsa tsebahatso tse temaneng ya .127.

Lesedi le leng

- .129 Setheo se a kgothaletswa, empa ha se laelwe, ho tsebahatsa tlhaloso e kgutshwane ya matlotlo a sa ameheng a bohlokwa a laolwang ke setheo empa a sa ananelwa e le matlotlo hobane a sa fihlella ditekanyetso tsa kananelo tse Maemong ana.

Diphumantsho tsa nakwana

Kamohelo ya mantlha ya Maemo a GRAP

- .130 *Diphumantsho tsa nakwana tse tla sebediswa ke ditheo ha ho amohela la mantlha Maemo ana di laetswe (di)taelong. Diphumantsho tsa Maemo ana di lokela ho balwa hammoho le e nngwe le e nngwe ya ditaello tse tshwanelehileng.*

Ditokiso tsa Maemo a GRAP

- .131 *Temana ya .87 e ile ya eketswa mme ditemana tsa .74, .79, .86 le .113 di ile tsa lokiswa ke Dintlafatso tsa Maemo a GRAP a phatlaladitsweng ka la 1 Mmesa 2014. Setheo se tla sebedisa ditokiso tsena ka ho kgutlela morao bakeng sa dinako tsa selemo tse qalang ka 1 Mmesa 2015 kapa kamora letsatsi leo. Haeba setheo se ikgethela ho sebedisa ditokiso tsena letsatsi leo le so fihle, se tla tsebahatsa ntlha eo.*
- .132 *Ditemana tsa .119 le .129 di ile tsa lokiswa ka Ditokiso tsa Maemo a GRAP a Thepa ya Matsete le Thepa, Polante le Sesebediswa (2014) a phatlaladitsweng ka la 26 Motsheanong 2015. Setheo se tla sebedisa ditokiso tsena ka ho ya pele ho latela Maemo a GRAP a Dipholisi tsa Tshupatlotlo, Diphetoho tsa Ditekanyo tsa Tshupatlotlo le Diphoso.*

Letsatsi le qalang

Kamohelo ya mantlha ya Maemo a GRAP

- .133 *Setheo se tla tshwanela ho phethahatsa Maemo a GRAP bakeng sa dipehelo tsa tjhelete tsa selemo tse akaretsang dinako tse qalang ka, kapa*

kamora, letsatsi le tla bewa ke Letona la tsa Ditjhelete molawaneng o tla phatlalatswa ho latela karolo ya 91(1)(b) ya Molao wa Taolo ya Tjhelete ya Setjhaba, Molao wa 1 wa 1999, jwalo ka ha o lokisitswe.

Ditheo tse seng di sebedisa Maemo a GRAP

- .134** *Setheo se tla tshwanela ho phethahatsa ditokiso tsena Maemong a GRAP bakeng sa dipehelo tsa tjhelete tsa selemo tse akaretsang dinako tse qalang ka 1 Mmesa 2016 kapa kamora letsatsi leo. Phethahatso e potlakiswang e a kgothaletswa. Haeba setheo se sebedisa ditokiso tsena bakeng sa nako e qalang pele ho 1 Mmesa 2016, se tla tsebahatsa ntlha eo.*

Ho hulwa ha Maemo a GRAP a Matlotlo a sa Ameheng (2006)

- .135** *Maemo ana a nka sebaka sa Maemo a GRAP a Matlotlo a sa Ameheng a phatlaladitsweng ka 2006.*

Papiso le Maemo a Matjhaba a Tshupatlotlo Ditheong tsa Bohle a Matlotlo a sa Ameheng (Pherekong 2010)

Maemo a GRAP a Matlotlo a sa Ameheng (GRAP 31) a nkuwe haholoholo ho Maemo a Matjhaba a Tshupatlotlo Ditheong tsa Bohle a Matlotlo a sa Ameheng (IPSAS 31). Diphapang tse kgotlo pakeng tsa GRAP 31 le IPSAS 31 ke:

- Kakaretso ya GRAP 31 e fapane le ya IPSAS 31 ka hobane dikgwebo tsa mmuso di hlaloswa ka mokgwa o fapaneng.
- IPSAS 31 e hlalosa boleng ba masalla a matlotlo ohle kamora ho tlosa mekitlane yohle eo e leng "matlotlo/ekwiti ya nete" ha ka ho le leng GRAP 31 e bua ka "matlotlo a nete".
- Maemo ana a sebedisa mareo a fapaneng dintlheng tse ding, mohlala IPSAS 31 e bua ka "moralo wa maano" le "basebedisi ba tshebeletso", ha ka ho le leng GRAP 31 e bua ka "moralo wa tshebetso" le "bareki".
- Kakaretso e sa kenyelletsang ya GRAP 31 e fapane le ya IPSAS 31 ka ha Lekgotla le ntshitse Maemo a GRAP a tobaneng le phetiso ya mesebetsi e laelang tshwaro e fapaneng bakeng sa boleng ba kutlwelo.
- Tataiso ka tshwaro ya boleng ba kutlwelo Maamong ana e hlophisitswe hore e tsamaisane le ditaelo tsa Maemo a GRAP a Phetiso ya Mesebetsi Pakeng tsa Ditheo tse seng tlasa Bolaodi bo Tshwanang.
- Tlhaloso ya "maraka o sehlahlo" le "phokotso ya boleng butle" e kenyelleditswe ho GRAP 31, ho theilwe ho Maemo a Matjhaba a Tshupatlotlo a Matlotlo a sa Ameheng (IAS 38) a lekanang. IPSAS 31 ha e na tlhaloso e jwalo.
- Tekanyetso ya ho kgona ho hlwauwa ho GRAP 31 e fapane le e ho IPSAS 31. GRAP 31 ha e a kenyelletsa sesupo sa "kapa ditokelo tse ding tsa semolao" ka lebaka la kakaretso e sa kenyelletseng ya matla le ditokelo tse neuweng setheo le molao, molaotheo, kapa mekgwa e tshwanang.
- Tataiso ka matlotlo a lefa a sa ameheng jwalo ka ha e kenyelleditswe ho IPSAS 31 ha e a kenyelletswa Maamong ana ka ha Lekgotla le phatlaladitse Maemo a GRAP a mang a tobaneng le matlotlo a lefa.
- Mehlala e eketsehileng ya lekala la bohle e kenyelleditswe ho GRAP 31 ho hlalosa tshebediso ya matlotlo a sa ameheng ho setjhaba sa Aforikaborwa.
- Tataiso ya Tshebediso (Application Guidance) e ho IPSAS 31 ya ditjeho tsa diwebesaete ha e a kenyelletswa ho GRAP 31 ka ha Lekgotla le phatlaladitse tataiso e le Ditlhakisetso tsa Maemo a GRAP (bona IGRAP 16).
- Maemo ana a laela tsebahatso ya ditjeho tsa pokello tse ananelwang ho boleng ba nnete ba matlotlo a sa ameheng ka kopanyo kapa ho ya ka dihlopha tsa matlotlo a sa ameheng, di bontsha phapano pakeng tsa matlotlo a hlahisitsweng ka hare le a mang a sa ameheng. Hape a laela tsebahatso ya bokalo ba nnete

GRAP 31

ba matlotlo a sa ameheng a nkang nako e telele haholo ho qetwa ho feta ho lebelletsweng, ho kenyelletswa mabaka a tieho le ha e ka ba efe. Tsebahatso hape e hlokwa ho bokalo ba nnete ba matlotlo a sa ameheng moo ntshetsopele e emisitsweng kahara (di)nako ya tlaleho ya jwale kapa e fetileng, ho kenyelletswa mabaka a ho emisa ekasitana le hore na ditahlehelo le ha e ka ba dife tsa bofokodi di ile tsa ananelwa mabapi le matlotlo ana.

- Maemo ana ha a kgothaleitse tsebahatso ya matlotlo a sa ameheng a fokoditsweng boleng butle ka ho phethahala a sa leng tshebedisong
- Diphumantsho tsa nakwana tse sebetsang Maemong ana a GRAP ho sejetswa ka tsona ka tsela e fapaneng ho IPSAS 31.
- Sehlomathiso se nang le mehlala e hlalosang se hlakotswe Maemong ana.